

GABRIELIS POUELI

Ordovicis Britannici,

DE ADIAPHORIS
THESES THEOLO-
gicæ ac Scholasticæ.

*Ubi etiam methodicè atque suc-
cinctè explicantur Loci de Magistratu
Civili & Ecclesiastico, de Legibus Hu-
manis, de Libertate Christiana, de Scan-
dalo, de Cultu DEI.*

Libellus Votivus, fopiens (per DEI gratiam) Dissidijs
in Ecclesia Anglicana ortis, destinatus.

LONDINI

Excudebat ROBERTVS BAR-
KERVVS, Typographus Regius.

ANN. CIO IDC VI.

SI QUID IN HOC
LIBELLO ADVERSETVR
VERBO DEI SCRIPTO,
INDICTVM ESTO.

Amplissimo atque Reueren-
dis. in Christo Patri ac Domino,

Dn. RICARDO VACHANO,
S. Theol. Doctori, Episc. Londinensi,
Domino suo clementissimo,

*Omnem gratiam & pacem externam,
internam, aeternam.*

Go verò (Reue-
rendis. atque Ornatiss.
Præsul, Domine Clemen-
tiss.) præclaram de nego-
tio Adiaphoristico, quod
iamdiù Ecclesiā nostram
exercuit, spem habeo; adeò ut felices &
optabiles exitus cum expectare, tum polli-
ceri mihi ipse non verear. Quid enim? Syr-
tes & Scopulos, in quos impeerunt, & ad-

A 3

buc

Scopuli in
quos impin-
gunt Mini-
stri Refra-
ctarij.

EPISTOLA

huc (proh dolor!) impingunt multi, intueri
videor; quibus detectis & toti mundo
propalatis, p̄i sibi prospicere, & inoffenso
pede in opere Euangelij, sine naufragij pe-
riculo tutò nauigare possint. Scopuli au-
tem hi tres precipuè sunt; quorum pri-
mus est,

i. Scopulus,
Christum esse
Legislatorem

Quòd CHRISTVM, ceu Legislato-
rem, in Euangelio politiam quandam insti-
tuisse, ac leges sanxisse Ecclesiasticas arbi-
trentur nonnulli; cui arenoso fundamento
tota strues & moles Disciplinae Presbyte-
rianae innititur. Hoc autem nouum at-
que insolens ~~audy p̄p̄one~~ unde petatum sit ne-
mo ignorat; qui Tridentini Syncretismi
Decreta & Canones vel leuiter euo'ue-
rit. Sic enim purpurati isti Patres, sat pro
imperio superciliosè definiunt, seu intonant
potius; Si quis dixerit Christum Iesum à
Deo hominibus datum fuisse vt Redem-
ptorem cui fidant, non etiam vt Legis-
latorem cui obediant, anathema sit.
Concil. Trid. Sess. 6. Can. 21.

At

DEDICATORIA.

At verò, per Deum immortalem, qualem nobis Christum proponunt tum Patriculi Tridentini, tum Ministri Refractorij? Ex Christo Redemptore, etiam Legislatorem faciunt: & Mundi Seruatorem IESUM in Mosem legislatorem transformant. Hoc autem faciunt exemplo Mahometis, qui finxit Deum misisse Christum in mundum, ut perfectiorem proponeret Legem, quam Moses. Verum Christus ipse (ex Ilaia Propheta, Cap. 61. vers. 1.) docet, se missum esse ad Euangelizandum pauperibus, (Luc. 4. 18.) Euangelizare autem, hoc est, latum nuncium adferre, non est novas leges hominibus imponere. Et quamuis (Matth. 5.) aliquot præcepta explicuerit; eo ipso tamen non novas leges condidit, sed legem Mosaicam, falsis interpretationibus Pharisaicis obscuratam, suo nitori restituit. Quòd autem Christo secundum præcepta Decalogi, quem Moses tradidit, obediendum sit, id nemo sanus negat: sed hoc constanter inficiamur, Christum sci. Legislatorem

1. Scopoli
detestio.

Illegit. .1
ad Rom.

torum esse, aut Euangelium, quod de iusti-
tia spirituali & eterna concionatur, no-
uam aliquam politiam corporalem consti-
tuere. Quam potius iubet nos presentibus
Magistratibus ac Legibus obtemperare, quae
tamen non pugnant cum legibus naturae:
& praecipit ut praesentes Politias tueri &
ordinare studeamus. Optime sane hac de re
D. Caluinus, Quia in externa (inquit)
Ecclesiae disciplina & ceremonijs non vo-
luit Deus sigillatim praescribere quid se-
qui debeamus (quod illud pendere a
temporum conditione praevideret, ne-
que iudicavit vniam seculis omnibus for-
mam continere) confugere hic oportet
ad generales quas dedit regulas, ut ad
eas exigantur quaecunque ad ordinem
& decorum praecipit necessitas Ecclesiae
postulabit. Ideo nihil expressum tradi-
dit, quia nec ad salutem haec necessaria
sunt; & pro moribus vniuscuiusq; gen-
tis ac seculi varie accommodari debent
ad Ecclesiae aedificationem, prout Eccle-
siae

DEDICATORIA.

fiæ utilitas requireret, tam vſitatas mutare
& abrogare, quàm nouas inſtituere con-
ueniet. *Caluin. Inſt. Lib. 4. cap. 10. §. 30.*

*Secundus Scopulus, in quem impingunt
Miniſtri, eſt quòd definiant nihil prorsùs
præſtari poſſe, in adminiſtrandis ſacris, ſeu
peragendo Dei cultu, quod non ſit Cultus,
aut certè pars aliqua Cultus diuini. Hinc
conſignationem Crucis in Sacramento Bap-
tiſmi, & Geniculationem S. Cœnam ſu-
mentium, veluti nouos Cultus, exſecrantur.*

*At quis putaret homines ullâ opinionis
importunitate adigi potuiſſe in hanc ſenten-
tiam, uti ſic definirent? Video Prophetas
& Apoſtolos ſæpiùs Deum inuocantes &
ieiunantes. Video Chriſtum ipſum genu-
lantem & precantem. (Luc. 22. 41.) Quid?
an Miniſtris Cultus Dei videtur ieiunium?
item geniculatio? *N. dubitav.* At verò hæc in
ipſo Cultus Diuini exercitio præſtabantur.*

*Tertius Scopulus, eſt quòd Eccleſiam
nullas ſignificatione aliquâ conſpicias ce-
remonias inſtituere poſſe ſtatuant. Hinc
etiam*

*II. Scopu-
lus, Nihil in
exercitiis
cultus Dei
præſtari,
quod non
ſit cultum.*

*a. Scopuli
detecti.*

*III. Scopu-
lus, Eccleſi-
am non poſſe
exercitiis
ſymbolicis
aut ſignifi-*

EPISTOLA

causae (ut
loquuntur)
infirmas.

3. Scopuli
detecti.

etiam Crucis consignationem & Lineam
vestem in administratione sacrorum con-
demnant.

At quis non videt hoc ^{magis} ex praece-
denti ortum suum habuisse? Quia enim
Ministri, omnes actiones & ceremonias,
quae Diuino cultui inseruiunt, ipsum Dei
cultum esse putant; ideo tales institui no-
lunt. Verum tota Scriptura, & totus
mundus Ministrorum iudicio reclamant,
quod in ipso opere luculenter & abunde
probauimus. Et quidem summopere vi-
tanda sunt illa opinionum portenta & lo-
quendi genera, quae manifestè contradi-
cunt expressis Scripturae sententijs; hoc e-
nim est ^{inopis de oratione}. Ut ait Paulus.

Hi sunt Scopuli isti perniciosi, quos iam
propalaui ad commonefaciendos rudiores,
ne Syrenum cantu moueantur, & in prae-
cipitia ruant. Ac non dubito quidem, quin
Ministri plerunque omnes (qua sunt Dei
gratia, prudentia, acumine & conscien-
tia) consilium hoc facile intelligant & am-
plectan-

DEDICATORIA.

plebantur: Laicorum verò (quos *duximus*
ita nominamus) in hac causa *non deservimus*
valde metuo. Hi enim vetera instituta
mediocria reprehendere, novas leges ferre,
politias præscribere, tanquam Ædilitijs
ediçtis, solent; Ministros continuò impor-
tuniùs urgent, & oleum camino addunt.
Verùm Disciplinam & Ecclesiæ guberna-
tionem sciant alijs artificibus commenda-
tam esse, & præcepti vsitati meminerint,
ut suam quisque spartam ornet.

Vt apud Aristophanem Cleon dicitur
alterum pedem in Curia, alterum in Ca-
stris habere: ita & apud nos multi sunt
irrequieti Cleones, qui alterum pedem in
Curia, alterum in Ecclesia habent; & ciui-
tatem seu politiam perinde condunt, atque
Simia in fabula Hermogenis; quam breui-
ter recitabo, ut imaginem stultitiæ illorum,
qui novas politias condere volunt, omnes
considerent.

Diù apud homines vixerat Simia iam
vetula, sed tandem negligentius custodi-

Laicorum
Necesse est
ut in
tolerabilis.

Cleon Ari-
stophanicus.

Simia Her-
mogeniana.

ta

EPISTOLA, &c.

uore complectatur, etiam atque etiam sum-
ma animi demissione rogo & obsecro.
Dominus IESVS CHRISTVS Do-
minationem Tuam & Ecclesiæ & Reipub-
licæ quàm diutissimè incolumem conseruet.
Per scriptum ex Palatio tuo Londinensi,
Februarij die 7.

Reuerendis. Amplitudini tuæ
à Sacris domesticis quàm
humilimè deuotus,

Gabriel Pouelus,
Davidis F.

¶ Elenchus Capitum.

C A P. I.

1. *Quid sint Adiaphora.* Pag.1.

C A P. II.

2. *De Adiaphororum Causis : ac primò de Causa EFFICIENTE.* pa.8.

C A P. III.

3. *De MATERIA Adiaphororū.* p.12.

C A P. IV.

4. *De FORMA Adiaphororum.* p.14.

C A P. V.

5. *De FINE Adiaphororum.* pa.20.

C A P. VI.

6. *Quæ sint vera Adiaphora.* pa.33.

C A P. VII.

7. *De legitimo usu Adiaphororū.* p.42.

C A P. IIX.

8. *De potestate Legum, imprimis verò Ecclesiasticarum : Et an obligent cōscientiam. Vbi etiam de Magistratu Ciuili & Ecclesiastico : Et de Libertate Christiana.* pag.54.

C A P.

ELENCHVS CAPITVM.

C A P. IX.

9. De Scandalo. Et quinam in Ecclesia Anglicana Scandalum præbeant, Præsulesne Ecclesiastici & Magistratus Civilis, qui obedientiam in receptis & approbatis ab Ecclesia Adiaphoris requirunt: an verò Ministri quidam, qui Ecclesias potius deserunt, quàm istis acquiescere volunt. pag. 74.

C A P. X.

10. De Cultu Dei. Et quòd opera Adiaphora, & Ceremoniæ ^{divinæ} causâ in Ecclesia constitutæ, non sint Cultus Dei. pag. 88.

C A P. XI.

11. Solutio Obiectionum, quæ à Ministris Refractarijs opponuntur. p. 96.
12. Conclusio; ad dilectos in Christo Fratres, Ministros quosdam, qui Ecclesie Anglicanæ Disciplinæ non acquiescunt. pag. 118.

THESES

THESES THEO-
LOGICO - SCHOLA-

stica de Adiaphoris.

C A P. I.

¶ *Quid sint Adiaphora.*

QVAMVIS, nostra
hac infelici etate, mul-
tū Ecclesijs Christi fa-
cessat negotij, de ADI-
APHORIS, siue Tradi-
tionibus Ecclesiasticis, di-
sputatio; alijs Traditio-
nes OMNES citra discrimen seruandas
contententibus; & alijs contrā OMNES
indiscriminatim abijcientibus: existimo
tamen eos sentire rectius, qui in tam ingens
humanarum opinionum pelagus ingressi,
velut inter duos scopulos vehuntur, & me-
dia regiāque via nauigant; hoc est, qui nec

B

OMNES

Non omnes
Traditiones
esse rejicien-
das.

OMNES retinendas, nec OMNES absque discrimine reiiciendas esse iudicant.

2 Christianæ enim discretionis & prudentiæ est, secundum Apostoli regulam, OMNIA probare, & quod BONVM est tenere, 1. Theß 4. 21.

3 Cùm autem OMNIA PROBANDA dicat Apostolus, proculdubio monet, neque reiicienda, neque recipienda esse mox OMNIA; sed potius adhibito iudicio examinanda & probanda. Et cum BONVM TENENDVM suadeat, satis disertè docet, cauendum esse nobis, ne quæ mala sunt retineamus & amplectamur, nec quæ bona reiiciamus & auersemur: cùm utrũque hominum sit vel impiè irreligiosorum, vel admodum imprudentum, quales Christiani sine graui scelere & dedecore esse non possunt.

4 Inter OMNIA autem rectè & Traditiones numerantur: quare quòd in genere dictum est ab Apostolo PROBANDA ESSE OMNIA, ad illas quòque referri debet.

Traditiones
probandæ.

5 Probentur igitur Traditiones discretionè competenti ad amissim & regulam Diuinæ veritatis, quâ discernantur à bonis reprobæ; & quæ seruandæ sunt seruentur,

uentur, quæ reijciendæ reijciantur.

6 Facile autem proponitur in genere, Seruandas videlicet esse Traditiones bonas, vtilis, *adiaphoræ*; abijciendas malas, impias, perniciosas. Vbi verò in specie declarandū est, quænam bonæ & adiaphoræ sint, non adeò hoc facile determinari potest.

7 Quapropter vt quid veri, quid falsi sit in hac materia elucescat; piique, moderati, & sobrij homines quid sibi sit faciendum, quid sequendum, quid fugiendum in hoc negotio Verbo DEI edocti cognoscant; proderit rem ipsam nonnihil altius persequi.

8 Hinc operæpretium me facturum existimaui, si totam de ADIAPHORIS doctrinam methodicè contextam repeterem, eamque omnibus ob oculos conspiciendam & dijudicandam proponerem.

9 De Adiaphoris itaque dicturis, Primò, *Quid nominis*: Deindè, *Quid rei*, explicandum est.

10 ADIAPHORA, vt Suidas censet, Græci nominant eas res, quarum vsus in medio positus est, vt benè illis vel malè uti possimus, *τὰ μέτρησιν ἀπορροισίας, μέτρησιν ἀπορροισίας* *τὰ μέτρησιν ἀπορροισίας, μέτρησιν ἀπορροισίας* quæ veram beatitudinem aut felicitatem non conficiunt.

De Adiaphoris.

Quid Nominis.

11 Hæc Basilio τὰ ἐξ ἑστέ, ἡμέτερα : & Nazianzeno τὰ ἐκ μέσης καὶ ἑστέ dicuntur : qualia sunt, diuitiæ, gloria, sanitas, robur corporis & similia, quæ quidem per se genuinam felicitatem non absoluunt; etsi eam non parùm ornent, quando rectè adhibentur.

12 Suntque vel προγεγενημένα, vel ἀποπρογεγενημένα.

Ἀ' δ' ἐξ ἑστέ
προγεγενημένα.

13 προγεγενημένα & Antegressa vocant Græci ea, quæ splendorem & dignitatem in se continent, & quorum legitima vsurpatio beatitudinem reddit augustiorem. Exempli causa; in Bonis animi, tale ἀδιδάκτου προγεγενημένου, est bona indoles, ingenium acutum & perspicax; in Bonis corporis, vires & valetudo; in Bonis externis, diuitiæ, honor, gloria. Hæc etenim veram virtutem, in qua solidam felicitatem statuunt Philosophi, antecedunt, & ad felicitatem quendam aditum præbent.

Ἀ' δ' ἐξ ἑστέ
ἀποπρογεγενημένα.

14 ἀποπρογεγενημένα, sunt quæ non antecedunt, sed potiùs discedunt à felicitate, eiùsque splendori quandòque maculam aspergunt; qualia sunt in Bonis animi, stupor & inertia; in Bonis corporis, morbus & ægritudo; in Externis, paupertas & amicorum penuria, quæ alioquin in malis numerantur.

15 Conuenit hæc Nominis explicatio cum

cum rebus Ecclesiasticis, ideóque ab usu communis vitæ ea appellatio ad Ecclesiam traducta est. Sicut enim Philosophi illa nominant *adiaphora*, quæ per se non absoluunt veram civilem felicitatem, néque eam impediunt, licèt eidem ornamento, & quodammodò adiumento sint; Ita Ecclesia ea appellat *adiaphora*, quæ ad æternam salutem & animarum beatitudinem per se non sunt necessaria, néque verum DEI cultum DEO reddunt acceptiorem; respectu tamen hominum Religioni quoddam decus addunt.

Adiaphora
quid sint.

16 Hæc autem appellatio quamvis expressè in sacris Literis non reperiatur: tamen rem ipsam describit Apostolus; quòd quædam ita comparata sint, *ὡς οἱ ἀδελφοὶ ὁ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ* in quibus frater aut soror non obligata est ad necessariam servitutem, & ad cultum DEO præstandum, *1. Cor. 7. 15.*

17 Exemplis res tota clarior euadet. Liberum est homini Christiano cœlibem vivere, vel matrimonium contrahere, modò castè viuat: Liberum item est Christiano servitutem servire, vel servitio se honestè liberare: Liberum in Primitiua Ecclesia erat circumcidi, vel circumcisione supersedere. Item, accedere ad Gentilium conuiuia, siue ea vitare; modò sua libertate

infirmiores non offendisset, nec hostibus calumniandi ansam præbuisset. Eodem pacto ciborum usus & abstinencia, dierumque obseruatio in libero hominis Christiani arbitrio posita est, modò caueatur superstitio & leuit. 8. *Matth. 11. 18, 19. 1. Cor. 8. 8. &c.*

Quid Rei.

18 Sunt autem Adiaphora & Traditiones, eiusmodi in Ecclesia ceremoniæ, ritus, actiones, res, opera siuè negotia, quæ expresso DE I verbo nec præcepta, nec prohibita sunt; boni ordinis, decori, ædificationis & disciplinæ ergò in Ecclesiam introducta; quibus tutò vel vti, vel abstinere absque iactura religionis, vel læsione conscientiæ possumus; quæque nec vtemem per se DE O reddunt commendatiorem, nec abstinentem minùs Diuinæ Maiestati acceptum.

Adiaphororum Genus est morale.

19 Genus horum morale est, cùm sint determinationes circumstantiarum necessariae aut vtilis ad seruanda præcepta moralia primæ tabulæ; hoc est, ad conseruandum ordinem & decorum in congressibus Ecclesiæ, & in usu ministerij Ecclesiastici; vel ad exercitia pietatis publica & priuata; vel ad vitandum scandalum infirmorum, & ad ducendos eos ad Ecclesiam & agnitionem veritatis.

20 Hinc

20 Hinc sequitur, quòd Cultus DEI sint, nempe quoad Genus, non quoad Speciem. Dicam planius.

21 Adiaphora, Traditiones, siue Præcepta hominum Ecclesiastica, sunt CULTVS DEI quoad *Morale*, non quoad *Ceremoniale*.

22 Exempli gratiâ. Cultus DEI est congressus Ecclesiæ ad pietatis officia exercenda: Cultus DEI sunt preces publicæ & priuatæ, conciones sacræ, &c. at non est Cultus Dei, hoc vel illo die, aut hora convenire, preces, concionem aut cantum hac vel illa verborum forma, stando, aut flexis genibus recitare. Cultus Dei, est scandalo non lædere proximum; at non est cultus Dei vesci vel non vesci carnibus.

*Atque hætenus declaratum est, quid sint
Adiaphora: Sequitur ut de Causis
eorundem dicamus.*

CAP. II.

¶ De Adiaphororum Causis : ac primò
de Causa EFFICIENTE.Causa Efficiens
Adiaphororum.1. Principa-
lis.2. Adiu-
uans, hæc est
velTota Eccle-
sia,CAUSA EFFICIENS Adia-
phororum, vel *Principalis* est:
vel *Adiuuans*.

2. *Causa Principalis*, est DEVS,
(à quo in Genere quidem
mandata & instituta sunt Adiaphora) in
verbo suo fontem vnde petantur Episcopis
& Ecclesiæ indicans, & eorum ingenia re-
gens, linguâsq; dirigens. Vult enim DEVS
omnia ordine, vt & ædificationi piorum &
gloriæ ipsius quàm maximè aptum est fieri,
(1. Cor. 14. 40) cùm ordinis & non confusi-
onis DEVS sit.

3. *Causa Adiuuans*, vel *Tota Ecclesia* est,
vel *Homines quidam intelligentes*, quibus Ec-
clesia talem Adiaphororum institutionem
mandat.

4. *Tota Ecclesia*, quia penes illam ius
est in specie ritus & ceremonias instituere
& præscribere, (omnia enim Ecclesiæ sunt,
1. Cor. 3. 22) quæ officium suum facit *libera*
& *pia* voluntate. *Libera*, vt planè non sit ab
villo coacta. *Pia*, id est, ad voluntatem DEI
accom-

accommodata, quæ tantum gloriam DEI & piorum ædificationem spectet, non vlla humana commoda per talia Adiaphora venetur.

5 Hanc autem rituum institutionem demandare debet Ecclesia *Certis quibusdam pijs, sapientibus, & circumspèctis Hominibus*, quos videt diuinitus donis ornatos & illuminatos esse, ac talia dijudicare posse. Sicut Apostoli mandant Ecclesiæ, vt tales Diaconos eligat ac constituat. (*Actor. 6. 3.*) Et electum illud DEI organon, Ecclesiæ Corinthiorum scribit, vt Iudices constituat, qui lites & causas Christianorum cognoscant & dirimant. *1. Cor. 6. 7.*

6 De quibus tamen Ceremonijs iudicium Ecclesiæ est permittendum, sicut & tota Doctrina, quæ à Ministris & Doctoribus proponitur, dicente Apostolo; *Duo aut tres Propheta surgant & doceant, reliqui dijudicent. Quod si sedenti fuerit reuelatum, taceat prior. Spiritus enim Prophetarum Prophetis sunt subiecti. (1. Cor. 14. 29, 30, 32.)* Et Doctores Ecclesiæ non sunt Domini, sed Ministri & Serui.

7 Ex his quæ de Causa Efficiente dicta sunt, apertè conficitur; Adiaphora illa, quæ quidem ritè & legitimè ab Ecclesia instituta sunt

Vel quidam
Homines.

Traditiones
Ecclesiasticæ
non sunt me-
rè Humanæ,
sed etiam
Diuinæ.

sunt & comprobata, sic humana esse, vt etiam Diuina sint; adeóq; auctoritatem habere plusquam humanam solùm, imò etiam planè **D I V I N A M.**

8 Ratio est, quia Ecclesia regitur à Spiritu Christi, qui est Veritas. Ergo, Præcepta Ecclesiæ in rebus Adiaphoris vera sunt & sancta.

9 Deinde, Ecclesia Christi, cùm semper pendeat à verbo **D E I**, vt si (quod fieri tamen nequit) ab illo deficeret, non esset Ecclesia Christi: ideò Traditiones, quas condit, sunt **D E I** auctoritate fundatæ, & ex verbo **D E I** desumptæ, ideóq; **D I V I N A E.**

10 Exemplum sit in Veste linea, quam induunt Ministri, dum solennes habentur preces, aut Sacramenta administrantur. Quæritur, sit ne **H V M A N A** traditio? Respondeo, Sic est **H V M A N A**, vt etiam sit **D I V I N A.** **D E I** est, quatenus est pars Decorum illius, cuius cura & observatio nobis per Apostolum commendatur (1. Cor. 14. 37, 40.) Hominum autem est, quatenus specialiter designat, quod in Genere fuerat indicatum, magis quàm expositum. Horum enim est decorum & ordinem in genere traditum in Euangelio determinare ad certum modum. Ab hoc vno exemplo æstimare

Ἀπορία.

Ἀύρα.

NB.

mare licet, quid de toto hoc genere sit sentiendum.

11 Causæ Efficienti repugnantia siue contraria, sunt I. Sacros ritus pugnantés cum institutione & Verbo Dei excogitare.

Causæ Efficienti Contraria.

12 Quales sunt in Ecclesia Antichristi, Primatus Papæ Romani, Sacramenta Pœnitentię, Confirmationis, Ordinis, Matrimonij, Externę vnctionis, Oblatio sacrificij Missę, Communio sub vna specie, Imagines Crucifixi, Inuocatio Sanctorum, Preces pro defunctis, Purgatorium, Indulgentiæ, Cœlibatus Sacerdotum, Auricularis confessio, Satisfactiones Papisticæ, &c.

13 II. Legitimè rectoque consilio ab Ecclesia institutas ceremonias contra verbum DEI peruertere.

14 III. Adiaphora obseruanda obtrudere sine Ecclesię consensu atque libera voluntate.

15 IV. Adiaphora legitimè imperata & recepta, supina negligentia præterire, vt merè humana contemptim habere, vt superstitiosa aut idololatræ æstimare.

16 V. Antichristi Ecclesia siue Papatus, Pseudoprophetę & Hæretici, qui Ecclesiam

clesiam Dei in ritibus externis incurrentibus in oculos sunt imitati.

*Hactenus de Causa Efficiente:
Sequitur de Materia.*

CAP. III.

De MATERIA Adiaphororum.

Materia A-
diaphoro-
rum,

MATERIA Adiaphororum duobus modis considerari potest: vel ut *Constituens*: vel ut *Concomitans*.

I. Constitu-
ens,

2 I. Materia *Constituens*,

scilicet, siue *Ex qua* constant scilicet Adiaphora, sunt ceremonie, actiones, res, opera aut negotia, quę certis ritibus administrantur & peraguntur.

3 Sunt autem vel Verba certa, ut in benedictionibus: vel Actiones, ut in gestibus particularibus: vel denique loci, temporis, aut personę rationem habent.

II. Conco-
mitans, quę
est vel

4 II. Materia *Concomitans*, prout rationem vel *Subiecti* habet, vel *Obiecti*, duplex est, *In qua*; & *Circa quam*.

In qua,

5 Materia *In qua*, quę *Subiecti* rationem habet, est Ecclesia Christi, in qua ritę peraguntur & exercentur Adiaphora, ad liberam

liberam ipsius voluntatē & beneplacitum.

6 In Ecclesię enim potestate & arbitrio reliquit DEVS singula adiaphora, ceremonias, & ritus externos disponere atque ordinare ad sui conseruationem, vtilitatem, decus, ordinem & disciplinam. Quod de Primitiua Ecclesia Apostolorum temporibus verum fuisse ex ipsis sacris Scripturis manifestè liquet; nec de præsentī quisquam negare potest.

7 Cū enim idem sit Spiritus gubernans Ecclesiam omnium temporum; cur non liceat sequentibus etiam temporibus Ecclesię instituere leges de externis ritibus?

8 Materia *Circa quam* versantur Adiaphora, quę quidem Obiecti rationem habet, sunt Cultus Dei, Religio pura, & necessaria Confessio.

9 Hęc enim, vt & suprā monuimus, determinationes sunt necessarię vel viles ad seruanda præcepta primę Tabulę legis Moralis.

10 Repugnat huic doctrinę, de Materia Adiaphororum, vel mutare materias eorum, vel heterogeneas & alienas supponere, quales sunt:

11 I. Res diuinitus præceptę, fidem aut bona opera concernentes, quę inter Adiaphora

NB.

Vel Circa
quid.

Contraria
Materiæ.

phora Epicurei referri solent; quibus perinde est siue pietatem ac charitatis officia exercent, siue non.

12 II. Quæ diuina auctoritate sunt prohibita; qualia sunt peccata contra singula DEI præcepta, quorum plurima homines profani inter adiaphora numerant, imprimis verò blasphemiam, ebrietatem, commestationes, vsuras, fraudes mercatorias, Simoniam, luxum & licentiam, & quæ sunt huius generis.

13 Sunt etiam, qui simplicem (quam vocant) scortationem inter Adiaphora referre non erubescunt. Sed cum de his & similibus manifestæ existent prohibitiones in lege Morali, Epicureæ profanitatis est ea numero *ad adiaphora* adscribere velle.

Sic scit de Materia : Sequitur de Forma.

C A P. IV.

De FORMA Adiaphororum.

Forma Adiaphororum.

Externa,

FORMA Adiaphororum vel *Externa* est, vel *Interna*.

2 *Externa* Adiaphororum forma, est quòd tales sint Canones siue Traditiones, quæ extra Scripturas quidem, sed non sine fundamento

damento Scripturarum prudenter, sapienterq; conceptę sunt.

3 *Interna* Adiaphororum forma dupliciter considerari debet; vel *Communitè* secundum se totam: vel *Specialiter*, prout singula Adiaphora suam habent peculiarrem rationem.

Interna, quę duplex est.

4 I. *Communitè* forma Adiaphororum, est ipsa *Adiaphoria* & indifferentia, vt ita dicam, quia hoc omnibus Adiaphoris essentialiter à natura inest, videlicet vt sint libera, pro cuiusque Ecclesię ratione secundum circumstantias temporum, personarum, & pro re nata & occasione: nam si libera non essent, neque amplius *adiaphora* essent.

I. Communit.

5 Dominus DEVS omnes sui Nominis cultus partes, & quicquid ad salutem necessarium, S. Scripturā fideliter complexus est, ac proinde nil citra apertum illius testimonium in religione admittendum, tanquam absolutè ac simpliciter necessarium vel ad credendum, vel ad faciendum.

6 At verò in externa Ecclesię Disciplina, ceremonijs & gubernatione, non voluit figillatim præscribere quid sequi debeamus, quia hoc à temporum conditione pendere, neque VNAM seculis omnibus formam conuenire prouideret.

Disciplinam & Ceremonias variè accommodari posse ad ædificationem, pro moribus cuiusque gentis & seculi.

7 Idcò

7 Ideò confugere hîc oportet ad regulas, quas in Verbo suo generales dedit, vt ad eas exigantur quæcunque ad Ordinem, aut Decorum præcipi necessitas Ecclesiæ postulat.

8 In quibus mutari & tolli possunt quæ Ædificationi Ecclesiæ non seruire; & quæ huc facere videntur, institui aut retineri, pro Ecclesiarum, gentium, locorum, temporum, aduersariorum & aliarum circumstantiarum varietate. Non enim necesse est hæc eadem esse in omnibus Ecclesijs, aut omnibus temporibus, sed ad vtilitatem Ecclesiæ accommodanda sunt; ideòque commutabilia semper & liberrima existunt.

9 Sed Libertas hæc dupliciter consideratur: vel enim dicitur *Respectu totius Ecclesiæ*; vel *Respectu priuati vniuscuiusque in Ecclesia*.

10 1. *Respectu totius Ecclesiæ* (particularem intelligo) libera sunt omnia Adiaphora; quia & vsitata mutare & abrogare, & noua instituere, vbi id expediat, potest.

11 Ideòque nulla Ecclesia alteram propter indifferentium ceremoniarum diuersam observationem, tanquam Ecclesiæ deserttricem, seditiosam, schismaticam, auulsam à populo DEI, & exclusam à communione

Quomodo
libera sint
Adiaphora.

N B.

munione Sanctorum condemnare potest.

12 Sicut hostili animo *Victor* Episcopus Romanus iniuste & tyrannice egit, cum totam damnauit & excommunicauit Ecclesiam Orientalem, quod non vna cum Occidentali eadem die festum Paschatos celebraret. *Euseb. Hist. Ecclesiast. lib. 5. cap. 24.*

13 Hanc opinionem de Necessitate imprimis oportet taxari, ne existimetur iustitia Euangelij esse talis externa Politia, item ne oriantur discordiae propter aliquam talium rituum dissimilitudinem.

14 Donata est haec in Euangelio libertas, nec potest aboleri humana auctoritate.

15 Sic Christus vult nos sentire, non necessarios esse ritus, seu Mosaios, seu humanarum traditionum; vt (*Coloss. 2. 16.*) *Nequis vos damnet ob cibum vel potum, &c.* id est, nemo obliget ac iudicet conscientiam propter hos ritus.

16 Rursus, *Si mortui cum Christo, liberi estis ab elementis mundi*; id est, à praeceptis seu ordinationibus, quibus haec mundana vita regitur; *quid, vt viuentes in mundo, ritibus oneramini? Ne ederis, neque gustaris, neque attigeris?* *Coloss. 2. 20, 21.*

17 Et (*ad Galat. 5. 1.*) *In libertate qua Christus vos liberauit, perstate, & ne regredientes*
C *implica-*

implicamini seruitutis iugo. Iubet sententiam de libertate retinere, ne conscientiae stulta carnificina excrucientur; aut excitent discordias, siqua sit Ecclesia, quæ nostros ritus & ceremonias non obseruet.

Non licet
priuato cui-
quam Eccle-
siae Traditio-
nes violare.

18 2. *Respectu priuati uniuscuiusque in Ecclesia,* Libertas ea talis non est, ut quisquam per supinam negligentiam, fastum aut contumeliam, quod ab Ecclesia institutum fuit, sine graui scelere violare debeat.

19 Alioquin, quantarum rixarum semen futura est earum rerum confusio, si prout cuique libitum sit, mutare liceat, quæ ad communem statum & politiam Ecclesiasticam pertinent; quando nunquam futurum est, ut omnibus idem placeat: si res velut in medio posita, singulorum arbitrio relictæ fuerint?

20 Nec fatis est vociferari: *Episcopi non habent potestatem leges condendi, ideò licet violare traditiones.* Debemus enim obedire, sed ita, ne opera illa instituant tanquam cultus, aut tanquam res profuturas ad promerendam remissionem peccatorum; sicut infra dicetur.

Ecclesiastica-
rum legum
condendi
potestas, qua-
lis esse de-
beat.

21 Quòd autem ad leges condendi potestatem. Non constituenda est in Ecclesia hæc tyrannis, quòd oporteat Laicos (quos vocant)

vocant) assentiri, & applaudere omnibus, sine delectu, quæ decreuerint Episcopi.

22 Nec debet esse *ἀμικρογία*, qua promiscuè concedatur omnibus licentia vociferandi, mouendi dogmata, & ritus constituendi: Sed *ἀεὶσπουγία* sit, in qua, ordine hi qui præfunt Episcopi & Principes communcent consilia. Cognitio enim de doctrina & ritibus *ad Ecclesiam* pertinet, hoc est, ad Episcopos & Principes: qui etiam re cognitâ & iudicatâ, iam custodes esse debent externæ disciplinæ, & executores sententiæ Synodi, ut videlicet idololatricos cultus, blasphemias, impia dogmata, verè indifferentium & vtilium rituum contemptum prohibeant & professores puniant.

23 II. *Specialiter*, forma Adiaphorum, est qua singula Adiaphora peculiariter habent rationem a Deo & Ecclesia traditam & determinatam; quam quidem fas non est priuati cuiusquam spiritus auctoritate & arbitrio immutare.

2. *Specialis.*

24 Formæ contraria sunt, I. Immutare formam rituum ab Ecclesia secundum Canonem Diuinæ veritatis traditorum, quadam vel *Hypocrisis*, vel *Impietate*.

Contraria
Formæ,

25 *Hypocrisis* hîc dupliciter peccat; I. *In Excessu*, quando cumulat externas ceremonias.

nias. 2. *In Defectu*, quando vel legitimè constitutas contemnit; vel omnes omninò rejicit.

26 *Impietas* substituit alias Ceremonias, deletis veris; vt Antichristus fecit.

27 II. Ceremonias superstitiosè obseruare ac fidem omittere, Verbum DEI non audire ac discere: & sibi persuadere, quòd ex opere operato DEO placeant.

Atque hac de Forma:

Sequitur de Fine.

C A P. V.

¶ De FINE Adiaphororum.

Finis Adiaphorum,

FINIS Adiaphorum, is est quem Apostolus (1. Cor. 14.) præscribit: vt omnia *Decenter, Ordine,* & ad *Ædificationem* in Ecclesia fiant.

2 Vult enim DEVS homines publicè conuenire, vt audiant Verbum DEI, vtantur Sacramentis Verbo gratiæ adiunctis, & DEVM simul inuocent ac laudent: non more ferarum in speluncis delitescere, atque ibi secum, quemadmodum vrsi faciunt, immurmurare.

Ordinis necessitas,

3 Vbi nullus ordo, nulla disciplina, doceri

ceri

ceri homines non possunt : Necessè est autem doceri & audiri Euangelium. Nam DEVS non aliter colligit Ecclesiam, nisi voce Euangelij : nec aliter Spiritus Sanctus efficax est, nisi per Euangelium : nec vlla est Ecclesia Electorum cogitanda, nisi in hoc cœtu visibili, in quo Euangelium rectè & purè docetur. Ergo hic visibilis cœtus amandus & fouendus est, & retinendum Euangelij ministerium, vt fiant honesti congressus; ad quos hortari pios debent,

4 I. Voluntas Dei declarata mandatis certis de conseruatione Ministerij, & de sanctificatione Sabbati.

5 II. Necessitas nostra : quia res ostendit, inuocationem Dei & totum studium pietatis paulatim languescere in ijs, qui abstinent à congressibus publicis.

6 III. Magnitudo beneficij diuini colligentis sibi Ecclesiam per Ministerium, quod ipse ingenti bonitate instituit, conseruat, & subinde instaurat in genere humano.

7 IV. Promissio diuinitus tradita de præsentia Dei in hiscœtibus, & de efficacia precationum publicarum.

8 V. E regione etiam pœnarum consideratio, quas minatur Deus contemptoribus Ministerij, quales sunt cæcitas, pœnæ

Quæ homines ad publicos congressus Ecclesie frequentandos excitare debent.

priuata & publicæ, inter quas grauissima est, fames verbi, tyrannis Diaboli, licentia vitæ & morum.

9 VI. Accedit huc ratio scandalî, quod committitur, cum nostro exemplo alij quoque fiunt negligentiores.

10 VII. *Επίρρη* illa efficax consolationis dulcissimæ, quod tantum in cœtu vocatorum sint Electi.

11 LIX. Quod hi congressus sint Imago vitæ æternæ, vbi Filius Dei *Αγος* nos docebit, patefaciens omnes thesauros sapientiæ diuinæ: & DEVS immediatè se nobis communicabit.

12 Ad hæc, legibus, ordine & ritibus aliquibus opus esse constat.

Legum Ecclesiasticarum
necessitas,

13 Hinc colligitur NECESSITAS Legum & Traditionum Ecclesiasticarum, quibus tanquam vinculis quibusdam Ordo ipse & Decorum consistat.

14 Quæcunque autem *Ordine* fiunt, ea & *Decenter* fiunt: & quæcunque *Ordine* ac *Decenter*, ea etiam & ad *Ædificationem* spectant: Ita vt sub vno ferè *Ædificationis* nomine tota Finalis indifferentium Ceremoniarum causa contineri videatur. Dicemus tamen de singulis figillatim, ac primò de *Ordine*.

15 **ORDO** in Ecclesia, est ea compositio, quæ omnem confusionem, barbariem, contumaciam, turbas omnes & dissidia tollat.

ORDO in Ecclesia quid sit.

16 Paulus gravissimè dixit (1. Cor. 14. 40.) Πόρτα ὁργανός ἐστι τοῦ ἑκείνου σώματος : ubi non ordinem tantum, sed singularem etiam curam ornandi ordinis requirit. Quare addidit ὁργανός, ut videamus quid personas, loca, tempora deceat.

17 Maiore modestia in templis conveniatur, quàm in theatro. Actio & oratio docentium sit placidior, & gravior in illo cœtu diuinitus convocato, cui Christus & Angeli interfunt, quàm in Scena.

18 In ordine duo continentur; *Primum est*, ut Pastorum & Auditorum unusquisque quod sui officij est ritè exsequatur; ut ad obedientiam DEI rectamque disciplinam assuefiat.

19 *Secundum est*, ut benè composito Ecclesiæ statu, paci, concordie mutue & tranquillitati consulatur.

Sub Ordine comprehenduntur.

20 Rursus, Quæ sub Ordine comprehenduntur, vel ad *Personas*, vel ad *Tempus* & *Locum*, vel ad *Actiones* referri possunt.

1. *Persona.*

21 Quod ad *Personas*. Alij debent esse Doctores, Pastores, & Ministri Ecclesiæ:

Alij Auditores : *Alij* secundum ætatem , e-
ruditionem , & alia dona , quòd Ecclesi-
asticam politiam attinet , superiores : vt e-
tiam Paulus superiores facit Episcopos Di-
aconis. Et donorum ratione *DEVS* ipse
discrimen & ordinem facit, *Ephes.4.*

22 Non enim omnes dona similia ha-
bent : non omnes idonei sunt ad dijudican-
das obscuras controuersias doctrinæ : non
omnes possunt constituere iudicia.

Episcoporum
in Ecclesia
vniuersa & ne-
cessitas.

23 Et cum in hac imbecillitate humana
necessaria sit inspectio aliqua prudentio-
rum, & necessaria sint iudicia ; oportet esse
certa loca, certas personas ad quas negotia
referantur.

24 Hæc loca cum personis & opibus ita
instructa esse oporteat, vt, quantum huma-
na diligentia prouideri potest, spes sit poli-
tias illas multis seculis mansuras esse : ideo
oportet *Episcopos* esse, tanquam gradum, su-
pra reliquos Presbyteros.

25 Omnis autem gubernatio ministros
& sumptus requirit. Quare & Episcopis o-
pus est aliquâ frequentiâ doctorum homi-
num ad ordinationem rectè exercendam,
ad examina , ad institutionem ordinando-
rum, ad visitationem, ad iudicia, ad consilia,
ad scribendum, ad legationes, ad Synodos
seu

seu Concilia : sicut *Athanasij, Basilij, Ambrosij*, & similium gubernationes plenæ fuerunt occupationum, & multas Ecclesias complexæ sunt, vt multæ gentes aduersus Hereticos munirentur, & in Synodo aliqua frequentia Doctorum esset. Ita *Ioannes Euangelista*, & deinde *Polycarpus* & alij multi, pulcherrimos cœtus hominum eruditione & virtute præstantium, docentium & auditorum, secum habuerunt.

26 Ad hæc negotia multis collegis & ministris opus est; qui cum non possint sine victu & stipendijs viuere, necesse est etiam Episcopos, qui faciunt necessarios sumptus in gubernatione, habere facultates aliquas.

27 Porro, Inferiores ministri per certos quosdam gradus subindè ad grauiiores & ampliores functiones, & aliqua maiora commoda promoueri possunt : cuius rei Paulus facit mentionem, cum inquit, *Bonum sibi gradum acquirunt, &c.* ne sicut quidam dixerat, prius ad clauum sedeant, quàm remigauerint.

28 Iam verò, si politia Episcoporum, contra consensum DEI & Ecclesiæ omnium temporum dissiparetur, secutura esset tyrannis, barbaries & infinita vastitas; quia Reges & Principes, qui mundana imperia tenent,

Politia Ecclesiæ dissipatio barbariem & vastitatem affert.

tenent, plerūque occupati sunt alijs negotijs, & pauci Ecclesias curant.

1. *Tempora.*

29 Sic etiam certa sint *Tempora*, dies & horæ, quibus conueniatur; certæ sint Lectiones & cantiones temporibus conuenientes.

De Festis diebus.

30 Quare nec series dierum festorum temerè instituta est: non enim omnes historiarum vno die recitari possunt, sed aliam partem alio tempore proponi commodius est. Et cum distributio temporum congruit cum euentibus, non solum gratior est, sed etiam memoriam adiuuat.

31 Nec tantum homines seriem certam dierum seruauerunt, sed etiam DEVS ipse quorundam festorum ordinem suis mirandis factis in veteri & nouo Testamento pariter seruauit.

32 Vt Agnum Paschalem initio Veris voluit mactari; ita eodem anni tempore Dominus noster IESVS CHRISTVS crucifixus est & resurrexit. Vt quinquagesimo die post exitum ex Ægypto promulgata est lex manifesto testimonio de monte Synai; ita quinquagesimo die à Paschate datus est manifesto testimonio Spiritus Sanctus.

33 Præterea, sit publicus destinatus Lo-

cus sacris Ecclesiæ actionibus. Nam quòd temporibus Apostolorum, & postea in Primitiua Ecclesia conuenerint noctu, & in priuatis edibus, imò etiam & in subterraneis locis, quæ *Cryptæ* ab abscondendo dicebântur, ex necessitate id factum est, quæ lege caret.

34 In *Actione* verò, cùm iam populus frequentior fuerit, fiant Orationes & preces noto sermone, legatur aliquid ex sacris literis, & reliqua pietatis exercitia peragantur, prout maximè Ordini conuenire videbitur.

35 In primis autem quæ disciplinam conseruant; vt Catechesis, censuræ Ecclesiasticæ, ieiunia, &c.

36 Videndum porrò est, ne plures *Actiones* in cœtu simul fiant, quæ se mutuò impedian, vt apud Corinthios factum est, cùm plures simul apud populum loquuti sint; & cùm diuersi simul Cœnam Domini sumferint, alijs quidem ebrijs, alijs verò adhuc esurientibus, 1. Cor. 11. 18. & seqq.

37 In Papatu talis *mixtura* valdè frequens fuit: Simul enim plures, easque diuersissimas Missas & Officia in eodem templo celebrârunt.

Hactenus de Ordine:

Iam de Decoro.

DECORVM,
& quæ hinc
pertineant.

38 DECENTER tunc aliqua sunt in Ecclesia, quando cum grauitate & dignitate quadam, iuxta ac cum pietate omnia peraguntur.

39 Vt, decet potiùs viros in Ecclesia loqui & omnes functiones obire, quàm feminas, sicut & Paulus præscribit. Item, Seniores potiùs quàm iuniores, & manè potiùs quàm vespere; ob quam causam Ecclesia Cœnam Domini in antemeridianum tempus transtulit.

40 Huc pertinent ea quæ Apostoli, de Conuentibus sacris die Dominico agendis (*Act. 20. 7. 1. Cor. 16. 2.*) de modo & ordine prophetandi, psallendi & orandi in cœtibus sacris (*1. Cor. 14. 5. & seqq.*) de velandis mulieribus (*1. Cor. 11. 5, 6.*) de ritu ordinandi Ecclesiæ ministros (*1. Tim. 3. 4. Tit. 1. 7. &c.*) tradiderunt.

N B.

41 Quæ licet ab ipsis Apostolis sancita sint, longè tamen inferiore loco, quàm fidei dogmata ab iisdem tradita, habentur. Illa enim mutantur, hæc non item.

Decori duplex
Finis.

42 Decori finis duplex; *Primus*, vt dum adhibentur ritus, qui venerationem rebus sacris concilient, talibus adminiculis ad pietatem excitemur.

43 *Secundus*, vt modestia etiam & grauitas,

tas, quæ in omnibus honestis actionibus spectari debet, illic maxime eluceat.

44 CONFORMITAS quòque ad Decorum pertinere videtur. Decet enim ut in grauioribus negotijs, cum res aliquæ eiusdem veluti speciei sint, similem etiam quasi vestitum ac accidentia habeant. Quare in Ministerio *Conformitas* quædam requiritur.

Conformitas
d Decorum
pertinet.

45 Ibi enim varietas & diuersitas speciei externæ, non tantum leuitatem quandam, sed & quasi religionis diuersitatem præ se fert, atque ita etiam scandalizare imperitiores videtur.

46 Est autem *Conformitas*, quædam similitudo inter se partium, aut etiam rerum prorsus disiunctarum.

Conformitas
quid sit.

47 Hæc verò in Ecclesia, aut in *Maioribus* & Substantialibus: aut in *Minoribus* & Accessorijs requiritur.

48 Quæ in *Maioribus*, id est, in Doctrina Sacramentisq;, ea planè est necessaria, nec vllò modo adiaphoron.

49 Si enim non esset vna fides, vnum Baptisma, vnus Mediator apud omnes Ecclesias, necessariò aliquæ in errore essent.

50. In *Minoribus*, ut Ceremonijs & ritibus externis, non est absolutè necessaria Conformitas: sed & hæc etiam aliquatenus,

nus, quantum quidem fieri potest, sectanda est, tum ob Decorum, tum ob tollendum imbecillium Scandalum.

Atque hæc etiam de Decoro.

ÆDIFI-
CATIO.

§1 AD ÆDIFICATIONEM porro hæc ipsa, quæ Decenter & Ordine fiunt, referri & possunt, & debent.

§2 Neque enim gravitas diuini Ministerij otiosam quandam, theatricamq; decentiam & ordinem requirit, sed simul omnia quoque ad Ædificationem, id est, promouendam veram pietatem vult spectare; vt seruiant scilicet diuino cultui, vel spirituali & interno; vel corporali & externo, qui tamen etiam propter internum est institutus.

§3 Duo enim ab ijs requiruntur qui aliquid in Ecclesia vel dicunt vel faciunt. *Vnum* est, vt quod agunt ex proposito Ædificationis agant. *Alterum*, vt eo modo agant, quo ad Ædificationem facere possit:

Disciplina ac
censuræ ad
Ædificatio-
nem spectant.

§4 Ad hunc finem, nempe ad *Ædificationem* quoque spectat DISCIPLINÆ cura, Excommunicatio, aliæque moderatæ, & non superstitiosæ Censuræ, quibus Præsules Ecclesiastici cogere cum alios homines ad honestam & sobriam vitam, tum imprimis Ecclesiæ Ministros debent, & omni-

ninò

ninò id seriò agere, ne homines libertate Spiritus ad libertatem Carnis abutantur.

55 At verò quia profani & Epicurei homines se ab Ecclesiæ Præsulibus coërceri plerúmque indignè ferunt & tumultuantur; Ciuilis Magistratus his adiumento esse debet.

Ciuis Ma-
gistratus Ec-
clesiasticis
Præsulibus
adiumento
esse debet.

56 Sed ad officium hoc præstandum multi negligentiores reperiuntur: timentes sci. ne potentia Ministrorum Ecclesiæ sit eis nimis grauis: ipsi enim Euangelio dominari volunt, cuius suaue iugum nullo modo perferre aut pati possunt.

57 Atque ita verè stulti homines, dum vitia fugiunt, in contraria ruunt.

58 Sicut olim Antichristi Spiritualibus non aliter ac Dijs quibusdam se subjecerunt, eosq; fermè adorârunt: ita iam se non satis liberos putant, nisi Euangelium & D. IESV CHRISTI fideles Ministros pedibus conculcent, eisque veluti Mancipijs suis imperent.

59 Sed vlscetur profectò adhuc DEVS horribiliter hunc sacri Ministerij scelertum contemptum, & pro restituta Christi-ana libertate nefariam ingratitude.

60 Fini Contraria sunt, I. Ad quæstum proprium aut Ceremonias instituere,

Contraria
Fini.

aut

aut institutis abuti.

61 II. Cum opinione cultus, aut meriti, aut perfectionis, aut absolutæ necessitatis ceremonias proponere aut obseruare.

62 III. Nimis multis ceremonijs onerare Ecclesiam, ac magis necessarias actiones impedire aut negligere.

63 IV. Prorsus nullas necessarias atque viles Ceremonias, ad bonum ordinem spectantes, admittere aut habere.

64 V. Crebrò & sine grauissimis rationibus Ceremonias vsitatas immutare, quæ quidem res vacare scandalis non potest.

65 VI. Ordinem constituere in illis nugatorijs pompis, quæ nihil habent præter euanium splendorem.

66 VII. *Decorum* vocare id, in quo nihil præter inane oblectamentum inest, & ubi luxur sine fructu apparet.

67 IIX. Non ad *Ædificationem*, sed ad destructionem, non necessarias, scandalosas, vel impias Ceremonias fucis & præstigijs artificiosè pingere, ac commendare ad decipiendum simplices.

*Hæc de Fine. Atque hætenus de Causis
Adiaphororum diximus.*

C A P.

CAP. VI.

¶ *Quæ sint vera Adiaphora.*

VERAER vera sint Adiaphora, quæ non; ex his quæ huc vsque de Adiaphororum Definitione & Causis vtcunque disputauimus facile colligitur.

2 Ad fusiorem autem rei demonstrationem & planiorem intelligentiam; ne quis error in vsu *ἡδὲ ἀδιὰφορον* committatur, sequentes *Distinctiones*, *Canones*, & *Cautiones* diligenter obseruandæ sunt.

Vera Adiaphora quomodo dignosci possint,

3 I. Ceremoniæ vniuscuiusque, ritus, rei, actionis, facti, operis, &c. Genus, aut *Præceptum* est à DEO, aut omninò *Prohibitum*.

1. *Distinctio.*

4 Si *Præceptum* sit Genus, tum Species, opus, res, actio, siue factum ipsum rectè censetur *ἀδιὰφορον*.

5 Exemplo sit. Hoc Genus, *Ordo aut Decorum in Ecclesia seruandum*, præcipitur à DEO (1. Cor. 14 40.) Ergo, Omnes huius Generis species, circumstantiæ loci, temporis, personæ, vestitus, &c. sunt liberæ & indifferentes.

6 Sin autem *Prohibitum* sit genus, tum

D

nequa-

nequaquam medium & indifferens opus dicitur.

7 Vt, Prohibitum est, ne quis colat DEVM mandatis hominum. Ergo, Missa papistica, & huius generis reliquæ ^{id est, diuinae} species, quæ sub vetito genere continentur, non sunt in Adiaphoris ponenda.

a. Distinctio.

8 II. Adiaphora, *Quadam certo tempore solum libera sunt: Quadam verò semper sunt talia.*

9 *Certi temporis solum Adiaphora*, fuerunt in Ecclesia Apostolica Festorum Mosaicorum obseruatio, circumcisio, & alia quoque ceremonialia Mosis; nam infirmioribus licebat ea obseruare; aliàs liberum erat eadem negligere.

10 Hæc ante Christi aduentum non erant libera & indifferentia, sed fuerunt de rebus ad pietatem necessarijs, quandoquidem à DEO erant præcepta.

11 Sed tempore Apostolorum licèt abrogata, indifferentia tamen facta sunt, ita vt si quis ad tempus ea obseruaret, pacis tantum causâ, nihil peccaret.

12 Adde, quòd hæc DEI voluntas fuerit, vt non statim sed paulatim tollerentur ceremoniæ: neque enim voluit exstare templum sine aliquibus ceremonijs: sed vbi penitus

penitus dirutum fuit templum, tum omnes etiam ceremonias sepeliri voluit.

13 Atque hoc est, quod Augustinus scripsit ad Hieronymum, deducendam fuisse Synagogam cum pompa ad tumulum, & cum honore sepeliendam.

14 Quapropter mox Ecclesiâ confirmatâ, desierunt esse adiaphora: sicut etiam hodiè prohibita sunt in Ecclesia Christi, (*Galat. 5. 2.*) *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.*

15 *Semper Adiaphora sunt*, Vesci carnis, vel non vesci; vxorem ducere, aut cœlibem manere; linea veste uti in rebus sacris, vel ab ea abstinere, &c.

16 III. Adiaphora dupliciter considerantur; Primò, *In se*, ut sunt res mediæ, absque relatione ad personas. Secundò, *Ex ratione personarum*, quæ illis vtuntur.

3. Distinctio.

17 *In se* considerata, & naturâ suâ Adiaphora omnia libera sunt, & talia omninò quæ neque placent, neque displicent DEO, ut quæ nec sub præceptum, nec sub interdictum ipsius cadant.

18 At si *ex Personis* considerantur, tum vel *Licita* esse possunt; vel *Illicita*, pro ratione nimirum personarum aut hominum illis vtentium; qui duplicis sunt generis.

19 Alij enim *Renati* sunt; Alij *non-Renati*.

20 Renatorum, alij in fide *Firmi* sunt; alij in fide *Infirmi*.

21 Si *Renati* homines vtentes Adiaphoris in fide *Firmi* sint: hoc est, si de fide, non autem dubitante conscientia (quæ scrupulum injiciat, utrùm illa re eis vti liceat, illud agere bona conscientia, an non?) aliquid agant, aut vtantur: tum *Licita* sunt illis omnia, & D E O placet eorum in Adiaphoris obedientia.

22 Ex Dei enim verbo persuasum habere debemus, quid nobis permissum, quid præceptum, quid prohibitum sit, iuxta illud (*Rom. 14. 5.*) *Εἰς καὶς οἱ τοῦ ἰσθῆ ναὶ ἀδιαφορεῖ ὁ θεός.* Et (*vers. 14.*) *Nihil est impurum per se: sed ei qui existimat aliquid esse impurum, ei impurum est.* Et (*vers. 22. & 23.*) *Beatus qui non condemnat seipsum in eo quod approbat, &c.*

Quòd Adia-
phora verbo
Dei non ca-
reant.

23 Nec obstat quòd Paulus dicat, *Quicquid non sit ex fide peccatum est.* (*Rom. 14 vlt.*) quia non omninò V E R B O D E I carent vera Adiaphora, imò habent verbum, quatenus genus facti attinet, vnde æstimationem capit opus coram D E O, vbi fides accedit. *1. Cor. 14. 37.*

24 Ezechias non habuit verbum expressum

pressum de tollendo æneo Serpente; attamen placuit DEO; quia genus facti mandatum est, nimirum tollere Idololatriam & Idololatriæ occasiones. Quare hoc factum Ezechix, ex fide profectum, placuit Deo, ei que gratum fuit.

25 At verò, si *Infirmi* in fide adhuc sint *Renati*: hoc est, si cum scandalo vel Sui ipsius, vel Aliorum, adiaphoris vtantur; tum illis *Illicita* sunt, vt manifestum est.

26 Sin autem vtentes Adiaphoris *non Renati* & infideles sint; his omninò *illicita* sunt omnia, quia polluta sunt mens & conscientia illorum (*Tit. 1. 15.*) nam *Quicquid non fit ex fide peccatum est.* (Rom. 14. vlt.) hoc est, pollutum, ac maledictum coram Deo.

27 Restat vt certissimam adferamus Regulam, quâ quæ Traditiones verè adiaphoræ sint, quæ non, certò agnoscere possimus. Ea autem hæc est.

28 Si hæc traditiones vna ex parte fundamentum habeant aliquod in sacris Scripturis; aut saltem his non repugnent; & ex altera, faciant ad pietatem promouendam, hoc est, tam ad internum cultum, qui consistit in fide, spe, charitate, & bona conscientia, excitandum, conseruandum, promo-

Certa Regula
quâ dignosci
possunt vera
Adiaphora.

uendum; quàm ad externum, qui consistit in Verbi auditione, sacramentorum perceptione, & precibus publicis, reuerentiùs exercendum: has dicimus esse adiaphoras & vtilis, eoque vt pias & salutare (quando ab Ecclesia præcipiuntur) necessariò esse recipiendas & obseruandas.

29 Ratio huius Regulæ est, quòd omnes Apostolorum traditiones hæc duo habuerint, *primùm* Fundamentum in Verbo Dei; *deinde* Vtilitatem ad pietatem promouendam & Ædificationem.

30 Id quod dupliciter manifestum fit. 1. Ex generali regula, quam Apostolus præscribit de ijs rebus (1. Cor. 14.) *Omnia ad ædificationem fiant*: Item, *Omnia decenter & secundum ordinem fiant*. 2. Ex particulari locorum inductione, vbi legimus constitutiones Apostolorum. Exempla aliquot.

31 1. *Corinth. 11.* Instituit Apostolus, vt in Ecclesia mulieres orent capite tecto, viri detecto. Primùm, hoc non repugnat sacris Scripturis. Secundò, finis huius constitutionis, est honestas, decorum in Ecclesia seruandum, eoque ædificatio Ecclesiæ; hoc est, vt externus cultus maiori cum honestate & decoro exerceatur. Item, alius finis, vt quisque ea ceremonia moneatur sui officij,

ficij, hoc est, vt agnoscat vir se caput esse mulieris : mulier suæ subiectionis, qua subiecta est viro. Hæc autem sunt vtilia ad cultum internum.

32 Ibidem, Statuit Apostolus modum celebrandi Cœnam Domini; nimirum vt omnes simul conueniant, & alter alterum exspectet. Primò, ostendit hoc ex Verbo DEI, id est, ex institutione Christi esse faciendum. 2. Finis est ipsorum salus, ne fiant rei corporis Christi; Item, vt Cœna maiori cum reuerentia sumatur: Et vt hæc externa ceremonia conueniendi simul, seruiat interno cultui, fidei scilicet & charitati, vnioniq; animorum.

33 1. Corinth 14. Instituit, quomodo debeant in Ecclesia vt linguis: nimirum, vt non loquantur linguis sine explicatione & interpretatione. 1. Quot rationibus vtitur è Scripturis etiam deductis, vt probet hoc esse iuxta voluntatem DEI, bonum & honestum. Nam post multas rationes, affert etiam Scripturam, dicendo: *In lege scriptum est, varijs linguis, & labijs varijs loquar populo huic (infideli) & ne sic quidem audient me*: quasi dicat Apostolus; Ne sinatis huiusmodi homines loqui in Ecclesia, qui peregrinis loquuntur linguis sine explicatione.

tionem. Nam hoc signum esset, Deum vos non amare, quòd tales soleat mittere Prophetas populo infideli, quem non vult veritatem intelligere, & sacras literas noscere.

2. Finem huius institutionis apertè dicit esse ædificationem Ecclesiæ, vt habeant consolationem, exhortationem, &c. hoc est, vt seruiat cultui interno, fidei, charitati, consolationi spiritus.

34 Idem dici potest de reliquis Apostolorum constitutionibus, & traditionibus, quas omnes hinc enumerare nimis operosum foret. 1. Fundamentum habent in verbo DEI, aut ei non repugnant. 2. Faciunt ad promouendam pietatem, ad excitandam pœnitentiam & fidem: denique seruiunt, vt fideles maiori studio, & maiori cum fructu tam doctrinam, quàm sacramenta, & mandata Dei audiant percipiántq; , plenius credant, & in tota vita obseruent.

35 Ex his quæ dicta sunt consequitur manifestè:

36 I. Traditiones, quæ sua natura pugnant cum verbo DEI & mandato, vel quæ sine peccato non possunt præstari, non esse numerandas inter Adiaphora, quia sunt res suâ naturâ impiæ & damnatæ.

37 II. Etiam, quando Traditiones lo-

quantur

Quæ inter Adiaphora non sint numeranda.

quantur de rebus suâ naturâ Adiaphoris, fiunt impię & doctrinę dæmoniorum, si addatur falsa opinio : nempe,

38 1. Meriti, quasi earum observatio mereatur remissionem peccatorum.

39 2. Cultus, quasi Deus ijs vellet coli, contra expressum dictum (*Mat. 15.*) *Frustra me colunt mandatis hominum.* Item (*Ezech. 20*) *In praeceptis meis ambulate, non patrum vestrorum.*

40 3. Perfectionis, quasi earum observatio nos perfectos redderet.

41 4. Necessitatis absolutæ, quasi simpliciter necessarium esset eas observare propter conscientiam.

42 III. Ridiculi & scenici gestus, otiosæ & inutiles ceremoniæ, quę nec disciplinæ nec ordini serviunt, sed Ethnicam vanitatem præ se ferunt, & Religionem nostram ludibrio exponunt, doctrinam obscurant, superstitionum Papisticarum nervi sunt, & homines reddunt profanos; vt ridiculæ gesticulationes, circuitus cœmiterij, circumgestationes statuarum & reliquiarum, depositio crucis in sepulchrum, ludus ascensionis Christi & similes ineptiæ, non censentur vocabulo rerum indifferentium, sicut in Ecclesia de Adiaphoris loquimur.

43 IV.

43 IV. Ceremoniæ, quæ vel sunt seminaria superstitionis, vel non usurpari sine superstitione, vel certè sine specie superstitionis possunt, quam ipso usu secum trahunt, non pertinent ad locum de Adiaphoris.

44 V. Neque illi ritus rectè vocantur Adiaphora, quorum obseruatione hostes veræ doctrinæ confirmantur, & imbecilliores offenduntur & languescunt. Debent enim Ceremoniæ esse adminicula, incitamenta, & retinacula veræ pietatis, ædificationis, charitatis officiorum, disciplinæ, ordinis, decori.

CAP. VII.

¶ De legitimo usu Adiaphororum.

Ecclesia liberè
utitur
Adiaphoris.

ERIS Adiaphoris vera Ecclesia quouis tempore & loco liberè ad suum commodum & emolumentum uti, vel abstinere, inque ijs quod visum fuerit immutare potest.

2 Sic enim Apostolus (Coloss. 2. 16.) *Ne quis vos iudicet in cibo & potu, & parte diet festi, aut nouilunij, aut Sabbatorum: quæ sunt umbra fusu*

futurorum, corpus autem Christi.

3 Et (1. Timoth. 4.) de ciborum indifferente perfruitione ita loquitur : *Omnia creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur : Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Item, Deus creavit cibos ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem.*

4 Cum autem duplex humanæ vitæ sit conditio ; una *υποκειμένη* quæ præsentis est seculi : altera *προκειμένη* quæ futurum spectat : Ad animalem illam vitam pertinet cibus (vt & quodlibet aliud externum *αἰσθητόν*) néque eius usurpatio cum spiritali vita commiscenda est.

5 *Esca* (inquit Apostolus) *ventri, & venter escæ conditus est*, (1. Corinth. 6. 13.) Et, *Esca non commendat nos Deo. Néque enim si manducauerimus, quicquam amplius habebimus, néque si non manducauerimus quicquam minus.* 1. Cor. 8. 7.

6 Vnde verba Pauli de *ἐλευθερία* & libertate Christiana, opposita Iudaïcis Traditionibus (1. Cor. 10. 25.) *Quicquid in macello venditur, edite, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini enim est terra & plenitudo eius.*

7 Saluator planè idem docet, cum Phariseos

Humanæ vitæ duplex conditio.

risæos reprimat, qui Discipulos taxabant, quòd illotis manibus cibum caperent, dicens: *Non quod ingreditur in os, polluit hominem, sed quod egreditur ex ore, hoc polluit hominem. Quod enim ingreditur in os in ventrem abit, & in secessum ejicitur. Matth. 15. 11, 17.*

Locus Apostoli Rom. cap. 1. & seqq. de Adiaphoribus, explicatus.

8 Cæterum omnium clarissimus est iste de usu *τῶν ἀδιαφόρων*, D. Pauli locus (*ad Rom. cap. 14.*) ubi tribus Regulis quid & quomodo agendum sit docet. 1. Infirmos in fide non esse reiiciendos. 2. Conscientias non esse onerandas & turbandas. 3. Ex rebus externis & medijs non esse iudicandum de doctrina & fide aliorum.

9 Quò autem faciliùs intelligatur Apostoli sententia, nouem versus priores huius 14. Cap. *παρὰ τὴν ἐξουσίαν*: explicabimus.

Paraphrasis
Vers. 1.

10 Cùm multi sint adhuc infirmi & laborantes, inualidi & imbecilles in fide, & nondum doctrinam Euangelij & usum libertatis Christianæ didicerint, sed putent se adhuc teneri lege Mosaiica ceremoniali de cibis prohibitis & alijs externis ritibus; & tamen audiunt Euangelium, & non sunt hostes Euangelij; necesse est, imò charitatis officium non postremum est, ne illi offendantur, sed ut assumantur, patienter tolerantur, instituantur, placidè erudiantur, & liberentur.

liberentur à suo scrupulo, dubitatione, & sollicitudine anxia: id quod fieri debet non tantùm eâ tolerantia, qua vt suo more uiuant ipsis permittitur; verû etiam beneuola & humana colloctione, & accommodatione ad eorum mores, atque conuersatione placida, tantisper dum absque contentione & odiosa disceptatione & scandalo deponant persuasionem suam inanem, & intelligant doctrinam de libertate Christiana, qua à peccato, & ira seu damnatione, & multò magis à legibus ceremonialibus, typis, sacrificijs, obseruationibus dierum, delectu ciborum, & à Traditionibus humanis liberati sumus per CHRISTVM. Antequam autem hæc infirmi fide discant, non turbandæ sunt ipsorum conscientia, non contentiosè cum illis disputandum est, non accipienda aut rapienda sunt ipsorum dicta & facta in partem pessimam; sed inualetudo eorum considerata & paulatim curanda est, cùm non peccent malitia, nec habeant ~~conscientiam~~ pertinaciter tuendi errores, sed sint dociles, etiamsi nondum sint confirmato iudicio.

II Hinc enim vt quando ij qui sunt firmiores in religione Christiana, & in doctrina libertatis rectè eruditi, censent, citra

DEI

Vas. 2.

DEI offensionem liberum esse quocunque cibo vescantur, etiamsi sit in lege ille cibus prohibitus; multi qui sunt infirmiores in doctrina, à carniū in Lege Mosāica prohibitarum esu, certis diebus, vel etiam omninò & semper abstineant, & oleribus victitent, & suam religionem non esse sinceram, nec conscientiam tranquillam statuunt, nisi more hoc suo secundum legem vivant: vnde & hi illos, & illi hos aspernari & accusare solent, & similtates & offendicula alunt & excitant: neutri tamen rectè faciunt.

Verf. 3.

12 Sic autem agendum est. Firmiores qui quouis cibo vtuntur, Infirmiores, quasi stupidos, superstitiosos, pertinaces, præfractos, & nondum vsum libertatis Christianę scientes non contemnant, non pro nihilo habeant aut irrideant. Contrà, Infirmiores, qui non quouis vtuntur cibo, sed adhuc ex Lege Mosi pendunt, non damnent eos qui non abstinēt à carnibus, nec vt impios, profanos, temerarios & contaminatos proclamēt. Nam vnus est DOMINVS vtrorumque cui seruiunt, quia membra Christi sunt, conuersi ad fidem veram, & commune habent ius redemptionis, & sciunt se à Deo paterno amore foueri.

13 Huic

13 Huic Domino & Deo suo reddet vnusquisque rationem pro se ipso, non pro te, nec tu pro illo. Nihil igitur ad te quid proximus tuus hac in parte agat, qui non tuus seruus, sed Dei seruus est. Dei ius est, non tuum ius, iudicare & pronunciare de suo Seruo, qui si non rectè facit, castigabitur à Domino suo, si autem rectè facit, approbabitur & laudabitur ab eodem: vtrumque autem fiet sine tuo damno aut lucro, ita vt tota hæc res planè nihil ad te pertineat. Vide igitur vt agas quod tuum est, & abstineas à contemptu & damnatione proximi tui ob res medias. Et si enim is tibi peccare, & semper in peius ruere videri possit; tamen contrarium verum est; confirmabitur enim & stabilietur, manebitque & retinebitur in gratia Dei. Nam Deus de cuius propitia voluntate certi sumus, & qui suos illuminare & ornare indies maioribus donis solet, etiam infirmum illum stabilire & confirmare potest & vult, vt fides ipsius semper sit & maneat integra & salua, nullumque incommodum ex actionibus istis indifferentibus accipiat.

14 Subijcio etiam aliud. Alius adhuc iuxta morem Mosàicæ legis, obseruat discrimen dierum, etiam si obseruationem istam

istam sciat non esse necessariam ad salutem; & Sabbata, & festos dies tabernaculorum; tubarum, neomenias, & similes ferias celebrat. Alius verò nihil horum obseruat, sed dies pro indifferentibus habet, & iam laborat, iam quiescit, prout commodum videtur, nec tamen contemptor est religionis, nec offendit bonos, nec intempestiuus actionibus turbat ordinem bonum in Ecclesia institutum. Quicquid autem fiat videndum est vnicuique, vt sit certus de rectitudine sui facti, & consulat propriam conscientiam secundum normam verbi DEI, & nihil agat dubia conscientia, sed ex vera fide, quæ est *παραλογισία*, illam examinet, nec temeraria libidine aut studio rixandi lædat.

Vers. 6.

15 Qui enim adhuc fide infirmi sunt, & dies festos prius celebratos etiam nunc obseruant, demptâ necessitatis, meriti, & cultus diuini opinione, ij non delinquant in DEVM, sed ad DEI gloriam discrimina obseruant, donec quid melius edocti fuerint. Qui autem Christianæ libertatis doctrinam perceperunt, & absque scandalo dato non amplius obseruant dies istos, ij etiam non delinquant in DEVM, sed id faciunt quod displicere DEO non potest. Similiter qui vescitur quouis cibo, non malè agit,

agit, sed placet DEO, cui etiam pro cibo appposito cuiuscunque generis is sit, pio animo gratias reuerenter & suppliciter agit. Qui verò à certis cibis abstinet, & olusculo contentus est, etiam non malè agit, sed placet DEO, cui quòque gratias agit, & se ipsi commendat, & conscientia suæ teneræ rationem habet.

16 Summa. Siue Christiana libertate in rebus indifferentibus utamur, siue eius usu certas ob causas ad tempus destituamur, DEO probamur & placemus: quia omnes nostræ actiones ex fide ortæ, siue viuamus, siue moriamur, ad gloriam diuini nominis cedunt. Nemo enim propter se, aut propter sua commoda uiuit. Nemo sibi uiuit, nemo sibi moritur. Nemo se vnum respicere, nec ex suo vnus arbitrio ac voluntate se viuere posse existimare debet. Fideles enim non suam, sed Domini voluntatem se pro regula vitæ habere cum gratiarum actione sponte fatentur, & se Domino reddituros esse vitæ rationem agnoscunt, cuius iuri & potestati subsunt, non tantum in vita, sed etiam in morte.

17 Siue igitur viuamus, Domino præstamus obedientiam, quam approbat & gratam habet: Siue moriamur, eandem

E obedi-

Vers. 7.

Vers. 8.

obedientiam ei præstamus & in morte ob-
eunda patientes sumus, & semper cum in
vita, tum in morte dilecti filij & fratres su-
mus vnici seruatoris nostri IESV CHRISTI:
& ἡμεῖς τῷ Ἰησοῦ, ἡμεῖς τοῦ Κρίτου sumus, & ex æquo curæ
sumus DOMINO nostro.

Vers. 9.

18 Qui pro peccatis nostris mortuus
est, & victa morte resurrexit, & viuit in æ-
ternum, DOMINVS viuorum & mortuo-
rum, qui nos in tutelam suam recipit, fouet
& saluat siue viuamus, siue piè obdormia-
mus, vultque nos saluos & secum viuere in
æternum.

19 Paraphrasi nunc subjungemus & a-
liquot Canones, quibus clarior appareat le-
gitimus Adiaphororum vsus.

Canones de
legitimo vsu
Adiaphoro-
rum.

1.
N B.

20 I. In his quæ sunt iure diuino præ-
cepta, nullo respectu scandali, & docen-
dum & faciendum est iuxta ius diuinum.

21 Præferenda enim est fidei causa cha-
ritati: sicut vel vna sententia in Actis Apo-
stolorum satis docet; *Oportet DEO magis
obedire, quàm Hominibus.* (Act. 4. 19) Et
Christus de se dicit, *Veni mittere gladium &
non pacem.* Matth. 10. 34.

22 Hinc vide, si quid Ecclesia, seu qui-
cunque Magistratus præceperit contra ius
diuinum, ne obtemperes, sed constanter re-
pugnes.

pugnes. Legibus enim superiorum obtemperandum est, saluâ auctoritate legum diuinarum.

23 Nulla Creatura habet potestatem, vel præcipiendi vel faciendi aliquid contrarium legi, seu verbo Dei; sicut docet primum Præceptum Decalogi, *Non habebis Deos alienos, &c.* Item, *In præceptis meis ambulate, &c.*

24 II. Necessaria facienda sunt: In non necessarijs, quæ tamen licita sunt, ea moderatio seruanda est, ne exempla nostra lædant aliorum cōscientias, aut labefactent cōmunem concordiam; sicut Regula Iuriconsultorum rectè docet: *Quod tibi non nocet, & alteri prodest, id præstandū est.* Iustum enim est astringere libertatem propter aliorū salutem: vt in itinere faciendo robustus minus properat propter imbecillos comites.

25 III. Omnia Adiaphora per se quidem & natura sua licita sunt & bona; vsu indifferentia sunt & libera; per Accidens autem mala sunt & illicita (quando scilicet vel à non renatis, vel à renatis cum scandalo facientis, vel aliorum fiunt:) & per Accidens factu sunt necessaria (quando præcepta sunt ab Ecclesia, & sine scandalo non possunt omitti.) *Act. 15. 28.*

26 IV. In his, quæ sunt iuris siue Ec-

clesiastici, siue Politici, & media, non obligat ius in casu necessitatis.

27 Quia Christus dispensauit etiam de lege Diuina, cum Discipuli vellent spicas, &c. *Matth. 12. 1. & seqq.*

28 Ac dispensari etiam posse de legibus, Ecclesiastica & Politica, propter pericula salutis, satis docet Paulus (*2. Corin. 13. 10.*) *Data est nobis potestas in adificationem, non in destructionem.*

29 Item, si agatur periculum corporis dispensat Paulus (*Coloss. 2. 22, 23.*) vbi damnat stultas leges imponentes necessitatem corporis.

5. 30 V. Coram Aduersarijs exigentibus suarum traditionum obseruationem, quasi necessariae sint ad salutem, nullo scandali respectu, debet contra agi. Praefractis enim & malitiose nostrae libertati insidiantibus, nihil est largiendum, vt Christiana Libertas incolumis seruetur.

31 Hinc illud (*Matth. 15. 12, 13, 14.*) *Nosti Phariseos audire isto sermone offensos fuisse?* Respondet Christus, *Omnis planta quam non plantauit Pater ille meus caelestis, eradicabitur. Omittite illos, duces sunt caecorum, &c.*

32 Huc item pertinet, quod Paulus noluit circumcidere Titum, poscentibus Iudaeis

dæis tanquam rem necessariam *Galat. 2. 3.*

33 VI. Si quis sit apud infirmos, quos erudire potest, docendi gratiâ potest contra traditiones agere, vt illorum conscientias erigat & confirmet.

34 Sic Petrum reprehendit Paulus, quòd infirmorum ex Gentibus conscientiam non confirmârit suo exemplo. *Gal. 2. 11.*

35 VII. Apud infirmos qui erudiri faciliè non possunt, faciendum est charitatis officium, & simul inseruiendum traditionibus.

36 Sicut Paulus quando venit Hierosolymam, cùm in tanta multitudine pauci essent qui libertatem Euangelicam planè intelligerent, & inseruijt ijs, & vnà rarus est, *Act. 21.*

37 Huc pertinet istud scandali genus cuius est mentio in Epist. ad Rom. (*Cap 14. & 1. Cor. 9.*) Erant enim quidam qui legis ceremonias obseruabant; rursus erant qui non obseruabant. Qui putabant obseruandas, cùm viderent non obseruantes, ceperunt in conscientijs hesitare, licerétne quod ipsi facerent, nec ne? Item incipiebant malè sentire de Christianismo, quasi esset quædam libertas carnis contra Legem DEI. Item nonnunquam trahebantur imitatione

fortiorum imbecilles, negligebantq; ceremonias, & tamen ipsorum conscientia postea cōturbabatur. Hic Paulus inferuire illis imperitiōibus iubet, donec assuefiant & discant, cūm dicit, *Infirmū fide assumite. Ro. 14. 1.*

38 IIX. Excusat scandalum necessitas: (*Matth. 12. 1. & 1 Sam. 21. 7.*) Item, praeceptum siue interdictum Ecclesiae ex iusta causa profectum. *Act. 15. 28.*

39 IX. Cauendum est à copia & multitudine ceremoniarum alioqui tolerabiliū: vt quā non adiuuari pura religio & vera animi pietas, sed obscurari potius, imò obrui & exstingui solet.

C A P. IIX.

¶ De potestate Legum, imprimis verò Ecclesiasticarum; & an obligent conscientiam. Vbi etiam de Magistratu Ciuili & Ecclesiastico; & de Libertate Christiana.

De Humanis Legibus.

QVONIAM Lex diuina, cuius Epitome & summa sunt praecepta Decalogi, generalia quēdam continet; neque omnes homines eo valent ingenio, vt ex generalibus principijs particulares conclu-

clusiones & leges colligere possint : opus fuit vt à Deo homines excitarentur sapientes & prudentes , qui ex illo diuino iure leges enucleatiùs explicarent ad Reipub. vtilitatem & conseruationem.

2 Hinc primùm ortæ sunt *Leges Humane*, quæ non solùm per homines, sed etiam ab hominibus, humanóque ingenio concipiuntur & promulgantur.

3 Hæ si iustæ fuerint, dignæ erunt *Legum* nomine : sin autem iniustæ & iniquæ, quis eas Legum nomine dignabitur ?

4 Quare ne fallamur iudicio ; videamus quæ ad iustæ legis rationem pertineant.

5 Duo requiruntur in quauis iusta lege: *Ratio recta, & Auctoritas iusta.*

6 *Ratio recta* pendet ex duabus rebus: vid. ex *Origine, & Fine.*

7 *Origo* debet esse ex fonte proprio Legum, qui est æterna Lex Dei, præcipiens æternam Dei & Hominis dilectionem.

8 *Finis* Legis duplex est, *Subordinatus, & Principalis* : quorum prior, qui est incolumitas & vtilitas populi, seruire debet posteriori ; id est, Principali, qui est Gloria Dei: nam si huic non seruit lex, nequaquam iusta esse potest.

9 *Auctoritas*, quæ ad iustæ legis sanctionem

Quæ ad iustæ
Legis ratio-
nem requi-
rantur.

1. Ratio re-
cta.

Origo Le-
gum Huma-
narum vnde.

Finis Legum.

2. Aucto-
ritas.

nem requiritur, legitimi est Magistratus in subditos potestas.

10 Hæc auctoritas etsi semper iusta videtur subditorum respectu, fit tamen iniusta, si auctoritati diuinæ se non subijciat.

Auctoritas
humana di-
uinæ subijci
debet.

11 Nam vt humana auctoritas est finita: ita par est, vt se auctoritati infinitæ, quæ solius Dei est, subijciat; à qua si discedit humana auctoritas, abusu fit iniusta.

Hum. Leges
duplices.

12 Humanæ leges duplices sunt, *Ecclesiastica, & Ciuiles.*

1. Eccle-
siastica.

13 *Ecclesiastica leges* sunt determinationes circumstantiarum necessariae vel vtilis ad seruanda præcepta moralia primæ tabulæ.

14 Pertinent enim vel ad ordinem & decorum seruandum in congressibus Ecclesiæ, & in vsu Ministerij Ecclesiastici, vel ad exercitia pietatis externa, siue publica siue priuata, vel ad vitandum scandalum infirmorum, & ad ducendos eos ad Ecclesiam & agnitionem veritatis; vt & supra diximus.

2. Ciuiles.

15 *Ciuiles Leges*, sunt determinationes circumstantiarum necessariae, vel vtilis ad seruanda præcepta moralia secundæ tabulæ.

16 Quia spectant ad conseruandum ordinem & decorum in vita communi, & societatem

cietatem ac pacem civilem in genere humano.

17 Etsi vtraque functio Ecclesiastica & Civilis suo quæque respectu sit *ἰδιακτῆρῳ*, ac reliquas functiones sibi subiectas habeat vniuersas; suis tamen metis in religionis quoque administratione distinguuntur.

Vtraque functio reliquas sibi subiectas habet.

18 Etenim Ecclesiæ Minister conscientias instruit verbo; cuius voci non minùs parère tenetur Magistratus, quàm infirmi ordinis ciuis.

Eccles. Minister.

19 Magistratus verò civilis, vt verbum sincerè tradatur, curat, ac disciplinæ violatores vi externa coërcet, siue verbi Ministri sint, siue auditores.

Magistratus.

20 Et certum est duas has administrationes esse distinctas & diuersas, quas mirè confudit & miscuit Satan per Papatum: nobis autem acriter vigilandum est, nec committendum vt denuò confundantur.

Distincta esse civiles & Ecclesiasticas administrationes.

21 Hinc sequitur, quòd eadem persona non possit esse Episcopus & Princeps; nec simul Pastor & Paterfamilias: oportet enim personas impermixtas esse, sicut & administrationes.

NB.

22 Idem tamen Homo vtramque personam gerere potest: vt idem N. potest esse Parochus & Oeconomus: Sic N. idem homo

An vnus idemque Homo duplicem possit gerere personam.

homo potest esse Dux Cornubiæ & Archiepiscopus Eboracensis : cùm tamen Dux Cornubiæ non possit esse Archiepiscopus Eboracensis.

23 Episcopus, vt Episcopus, nullam habet potestatem supra Ecclesiam suam vllijs legis, traditionis aut ceremoniæ imponendæ, nisi consensu Ecclesiæ, vel expresso vel tacito.

24 Quia Ecclesia est libera & Domina, & Episcopi non debent dominari fidei Ecclesiarum, nec inuitas onerare aut opprimere. Sunt enim Ministri & Oeconomi Ecclesiæ tantùm, non Domini.

25 Si autem Ecclesia consenserit, ceu vnum corpus cum Episcopo, possunt super se imponere quicquid volent, saluâ pietate. Rursùm etiam, pro arbitrio, omittere.

26 Episcopus, vt Princeps, multò minùs potest supra Ecclesiam ponere quidquam: quia hoc esset prorsus confundere has duas potestates, & tum verè esset *ἀντιστοιχισμός*, loquor de Ecclesia vt Ecclesia, distincta iam à ciuitate politica.

27 Episcopus, vt Princeps, potest suis Subditis, vt Subditis, imponere quicquid visum fuerit, modò pium ac licitum sit, & subditi tenentur obedire. Obediunt enim

tunc

tunc non vt Ecclesia, sed vt Ciues. Est enim persona duplex in eodem homine.

28 Sic N. præcipiendo suis Cornubiensibus, vt Dux Cornubię, ieiunium aut aliud licitum, cogit eos qui Ducem agnoscunt, ad obedientiam, sed non eos qui Archiepiscopum agnoscunt, scilicet qui sunt sub aliorum Principum dominio, etiamsi sint de Ecclesia Eboracensi.

29 Sicut N. cogit suum seruum ad Oeconomicam suam legem; sed non Ecclesiam suam N.

30 Verum, in rebus Ecclesiasticis triplex est Magistratus Ciuilis officium. *Primum*, vt purę doctrinę & cultus exercitium in toto principatu ipsius floreat, adeoq; Ecclesię legitimè constituentur per idoneas personas; quemadmodum Dauidem fecisse legimus. *1. Paral. 16. 37. & seqq.*

31 *Secundum*, vt ordo à Deo in hunc finem constitutus, publica Magistratus auctoritate fanciatur & constituatur. Quemadmodum pius Iosaphatus excelsa & lucos de Iuda abstulit, & principes suos cum Leuitis atque Sacerdotibus cum libro legis, qui cum ipsis fuit, misit, vt per vniuersas ciuitates Iudę circumirent & docerent populum. *2. Paral. 17. 6.*

In rebus Ecclesiasticis quænam sint Magistratus Ciuilis officia,

32 Et Ezechias in vniuersum Israëllem legatos & literas misit, vt venirent in domum Iehouæ Hierosolymam ad faciendum Pascha Iehouæ Deo Israël. *2. Paral. 30.1. & seqq.*

33 Sic Nehemias librum legis in auri-
bus populi curat legi, & secundum illius legem omnes alienigenas gentes, quas Israëlita in vxores duxerant, separat ab Israël, *Nehem. 13.1. & seqq.*

34 *Tertium*, vt quæ Dei sunt, & hominum conscientias concernunt, per Ecclesiarum quidem Ministros tantum administrantur: eorum tamen administratio Magistratus præsentia, consilio, tutelâ & auctoritate muniatur, adeoque non confusio, sed coniunctio vtriusque huius ordinis sit.

35 Quemadmodum Dauid ad Templi structuram, & cultus diuini curam seriam Salomonem filium exhortans, dicit: *Turma Sacerdotum & Leuitarum aderunt tibi in omni ministerio domus Dei, 1. Paral. 28.21.*

36 Summa. *Magistratus Civilis* custos est Legis, quod ad externam disciplinam attinet, vt conseruetur discrimen inter Ministerium Euangelij & Magistratum.

37 *Ministerium Euangelij* proponit Euangelium, per quod Spiritus Sanctus est
efficax

effica
citur,
litera

38
bet o
nant
cut a
lus i
cont
voca
disc
cum

3
stio
Qu
man
lige

4
Chr
rali
tra
libe
&

lig
gu
lig
sc

efficax in credentibus : sicut (2. Cor. 3. 6.) dicitur, *Fecit nos Ministros Novi Testamenti, non litera sed spiritus.*

38 Interea tamen Magistratus suum habet officium externum, ne scandala proponantur; prohibet externam idololatriam, sicut adulteria aut cædes. Id clarè docet Paulus inquit, *Lex est iniustus posita, profanis, contumeliosis in Deum.* Et hunc vsum Legis vocat Paulus *legitimū*, hoc est, cū externā disciplinā Magistratus coërcet flagitia, quæ cum prima & secunda Tabula pugnant.

39 Ceterū, difficilima hæc oritur Questio, de Humanarum Legum obseruatione: *Qua nimirum conscientia obseruanda sunt Humanae Leges: & An conscientiam simpliciter obli-*

Quest. L

*An Humanae Leges
conscientiam
obligent.*

40 Quidam enim magnificè *libertatem Christianam* iactant, quā se etiam in rebus corporalibus *liberos* esse à seruitute politica arbitrantur. Si *obedientia necessaria sit*, inquit, *libertas nulla est; pugnant enim inter se libertas & obedientia.*

41 Alij dissimilem omnino putant obligationem *Ecclesiasticarum & Civilium* Legum: has enim simpliciter conscientias obligare volunt; illas autem non nisi in casu scandali.

42 Qui-

De Necessi-
tate Legum
in humano
genere.

42 Quibus respondemus; I. Quod libertatem Christianam attinet; Aliqui homines naturâ feri, omnes leges tanquam carcerem oderunt: & se non liberos putant, nisi omnia societatis civilis & obedientiæ vincula rumpant & abijciant.

43 At verò si animo cogitent de tali vitæ statu, vbi nullæ Leges sint, tum vel inuiti cogerentur agnoscere vitam hominum non posse carere præsidio Legum.

44 In hoc tristi & miserabili statu erit confusio & licentia omnium scelerum & flagitiorum; & plena erunt omnia tumultibus, latrocinij, cædibus, rapinis, furtis, fraudibus.

45 Nemo frenum injiciet prauis cupiditatibus suis, sed quod cuique liber, id audebit facere: nemo tutus erit & securus ab aliorum violentia.

46 Denique, in tali statu vita non erit hominum, sed belluarum, sed Cycloporum; qui interrogati apud Euripidem, quod vitæ genus colant, respondent: Sumus *Nigrae*, id est, vagamur incertis sedibus; *aj anes iuris iuris*, id est, nemo audit alterum.

47 Hinc rectissimè potest agnosci, quantumtribuendum sit legibus & ordini, quem tollere ex humano genere verè est tollere

tollere Solem ex mundo.

48 Nec propterea doctrinam de *libertate Christiana* abolemus, quæ de rebus multò maioribus concionatur, quàm de politica & externa libertate.

Legem obedientiam non tollit libertatem Christianam.

49 Verùm impij & Epicurei homines doctrinam de Libertate nimium laxant, & transferunt ad licentiam carnis non concessam à Deo : quia sub prætectu libertatis, immunitatem quærunt ab oneribus ciuilibus, à Legibus & Magistratu : quos non verbis modò, sed etiam exemplo proprio Dominus docet se non abolere legitimum Magistratum, aut pias & viles constitutiones ; sed perpetuò ratum esse velle, quod alibi inquit ; *Date Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ sunt Dei.*

50 Sed vt hunc nodum fusiùs & enucleatiùs explicemus, breuiter repetenda est de *Libertate* doctrina.

De Libertate Christianam locus.

51 *Libertas filiorum Dei*, est beneficium, quo ij qui per fidem facti sunt filij Dei, per Christum à spiritali seruitute sunt soluti. *Galat. 5. 1.*

52 Eaque *Libertas Christiana* dicitur, tum quia à Christo parta est, tum quia est omnium Christianorum, hoc est, Fidelium omnium temporum.

53 Estque

Libertas du-
plex.

1. Commu-
nis, quæ tri-
plex est.

1. A rigore
Legis.

2. A Servi-
tute peccati.

3. A iugo
traditionum.

53 Estque vel *Communis* omnium fide-
lium in veteri & nouo Testamento, vel
Propria fidelium in nouo tantum.

54 1. *Libertas Communis* omnium fide-
lium in veteri & nouo Testamento triplex
est. 1. *A rigore seu seueritate Legis Moralis*.
2. *A seruitute peccati*. 3. *A iugo traditionum*
humanarum.

55 *Libertas à rigore seu seueritate Legis*
Moralis duplex est: nempe tum à *rigidissima*
illa exactione perfectissima obedientia; tum à
maledictione seu pœna ob violationem legis.

56 Vnde consequitur nobis etiam par-
tam esse libertatem à potestate & tyrannide
Diaboli, à condemnatione & morte æter-
na, *Ioh. 8.36.*

57 Hac nos consolamur in certamine
conscientiæ coram iudicio Dei.

58 *Libertas à seruitute peccati*, est per quam
vindicti sumus à dominio peccati; vt ne
peccatum nobis amplius dominetur, sed vt
iustificati & donati Spiritu Sancto citra co-
actionem prompta voluntate, & sponte po-
tius quàm obligatione, iustitiæ & Deo vi-
uamus, (*Ioh. 8.34. 2.Cor. 3.17.*) *Vbi Spiritus*
Domini, ibi Libertas. *Rom. 6.6. & seqq. vs-*
que ad finem. 2.Pet. 2.19. Galat. 5.13.

59 *Libertas à iugo humanarum traditio-*
num,

num, est qua omnes fideles soluti sunt ab obseruatione humanarum adinventionum, ceremoniarum & superstitionum, quæ sub specie pietatis & religionis Ecclesiæ obtruduntur, vel imperiosè imponuntur.

60 Huiusmodi erant traditiones Pharaïcæ, quas fideles non morabantur. Matth. 24.4. Matth. 15.2. & 9.14, 15. De hac libertate loquitur Paulus, 1. Cor. 7. 23.

61 II. *Libertas Propria* fidelium in nouo Testamento, quæ specialiter *Libertas Christiana* dicitur, duplex est: 1. *Libertas à Legibus Moïsis ceremonialibus & forensibus*. 2. *Libertas in Adiaphoris*.

62 *Libertas à Legibus Ceremonialibus & Forensibus*, est per quam Christiani ab illarum legum obseruatione sunt soluti, quatenus vid. illæ tantum ad politiam Mosaicam & pædagogiam veteris populi pertinerunt, Act. 15. 1. Cor. 9. 1, 19. 2. Corinth. 3. 17. Hebr. 9. 10.

63 Nam quæ iuris Naturæ sunt, & omnes gentes obligarunt, non sunt abrogatæ.

64 *Libertas in Adiaphoris*, est per quam Christiani sunt liberi in vsu, vel abstinentia rerum mediarum (1. Cor. 9. 1.) quæ seruari possunt, vel omitti, vigore libertatis Christianæ.

II. *Propria*, quæ duplex est.

1. *A Legibus Moïsis Cerem.*

2. *Libertas in Adiaphoris.*

65 Seruari quidem possunt concordia & vitandi offendiculi causa. (*Rom. 14. 15, 16. 1. Cor. 8. 19. & 11. 29. 2. Cor. 11. 12.*) Sed ita vt semper remoueaturs falsa opinio meriti, cultus, perfectionis siue necessitatis.

66 Omitti etiam possunt sine peccato extra casum scandali, & citra speciem abnegatae veritatis, & citra omissionem necessariæ confessionis.

67 Qui verò his neglectis, in Ecclesijs reformatis tales ceremonias violant, peccant, etsi vel millies *libertatem Christianam* vociferentur, & suæ siue audaciæ siue pertinaciæ prætexant.

68 Hinc liquidò constat, quòd nec Seruitus corporalis, quæ est Inferiorum erga Superiores; nec ea Seruitus quæ est Spiritus erga Deum, aut corporis erga Spiritum (*de qua 1. Cor. 9. 27.*) pugnat cum libertate Christiana: cum nihil impediat liberum esse animo, & seruum corpore.

69 Ideò Paulus (*1 Cor. 7. 21, 22.*) *Seruus vocatus es? ne sit tibi cura; quasi hæc vocatio sit Christo indigna: sed si potes etiam Liber fieri, potius eo utere. Etenim qui in Domino vocatus est Seruus, libertus Domini est: similiter & qui Liber vocatus est, seruus est Christi.*

70 Regnum Christi longè aliud est, quàm

Seruitus corporis non pugnat cum libertate Christiana.

Regnum
Christi quid sit.

quàm politica libertas ; nempe restitutio vitæ æternæ, & iustitiæ æternæ : & colligitur in hac vita ex diuersis gentibus, vbi sunt diuersæ politiz. Nec Euangelium constituit politiam externam aut corporalem; sed concedit vti omnium Gentium politijs, sicut aëre, cibo, vestitu, artibus apud omnes Gentes vtimur.

NB.

71 Imò vult nos, quod ad corpora attinet, subiectos esse legibus corporum, cibi, potus, politici ordinis : quia res necessariae sunt corpori cibus, potus, coniugium, educatio sobolis, politica societas, defensio corporum; & scriptum est, *Habendum esse honorem corpori.*

72 At verò conscientiz fidelium exemptæ sunt hominum potestate, quia non cum hominibus, sed cum vno Deo negotium est conscientijs nostris : nec vllis legibus astringuntur conscientiz, nisi diuinis.

Vni Deo negotium est cum conscientijs.

73 Etenim vt Propheta ait, *Iehona legislator noster (Esa. 33. 22.)* & vt Apostolus, *Vnus legislator qui potest seruare & perdere. Iacob. 4. 12.*

74 Qui ergo conscientijs leges imponunt, seruandi & perdendi potestatem sibi vendicant, & Deum suo iure spoliant.

75 Et quid inter diuinas atque humanas

leges interesset, si hæ non minùs quàm illæ conscientias obligarent? Ita enim quævis hominum edicta diuinis præceptis æquarentur.

Duplex ho-
minis regi-
men consi-
derandum.

Quomodo
homo subie-
ctus sit Legi
bus humanis.

76 Verùm ne quis in hunc lapidem im-
pingat. Primùm diligenter obseruandum
est discrimen inter regimen hominis *Spiritu-
ale* aut internum, & *Politicum* aut exter-
num; quorum illo conscientia ad pietatem
& cultum Dei informatur; hoc autem ad
humanitatis & ciuilitatis officia instituitur.

77 Iam verò secundum regimen exter-
num & politicum subijciuntur quidem om-
nes Christiani humanis legibus (probis sci.
& iustis) siue à Magistratu Ciuili, siue ab
Ecclesia latis: secundum Spirituale & in-
ternum regimen solutæ sunt coram Deo
fidelium conscientia.

78 Huius discriminis confusio studiose
vitanda, ne vid. ex libertate spiritali liber-
tas politica inferatur.

79 Deinde, ea lex conscientiam obstrin-
gere dicitur, quæ simpliciter hominem ob-
ligat sine circumstantiarum aut hominum
respectu aut intuitu, seu non habitâ eorum
ratione.

80 Sic diuinis legibus simpliciter obse-
quendum est, sine vlla hominum, aut tem-
porum,

porum, aut locorum, aut circumstantiarum ratione & discrimine.

81 Humanis verò legibus parendum est, quia sunt ad pacem & tranquillitatem necessariae; non simpliciter, sed eo modo quo circumstantiae postulant.

Humanis
Legibus qua-
renus paren-
dum.

82 Veluti qui Anglus est, & in Anglia degit, Anglicanis legibus obedire debet: idem si migrarit in Galliam, non illa Anglicanum legum necessitate obstringitur.

83 Quod palàm indicat conscientias nostras non fuisse illis legibus alligatas: tum enim forent & in Gallia & ubiuis gentium observandæ.

84 Præterea, quamvis Paulus Magistratui obediendum esse, *propter conscientiam* vult (hoc est, ne rebellione erga Magistratum Deum offendamus: sed ut bonam conscientiam coram ipso retineamus, qui nobis Magistratum præfecit) non tamen conscientias legibus politicis astringit, sed vult Magistratui obediendum esse, quatenus honesta, licita, & verbo Dei congruentia præcipit: quia hoc mandatum a Deo accepimus, cui obstrepere nefas est, *Roman. 13.5.*

De loco
Pauli, *propter*
conscientiam, &c.

85 Non singulis Magistratuum edictis conscientias nostras illaqueat Apostolus,

sed de ipsa auctoritate loquitur, quæ sacrosancta est, & contemni saluâ conscientiam non potest.

86 Est enim Dei præceptum ut Magistratui nosmetipsos subijciamus, & hoc Dei præceptum conscientiam attingit.

N B.

87 Magistratui ergo quoad genus parendum est, *propter conscientiam*; quia generali præcepto iubemur Magistratui parere: particulares tamen Magistratum leges nullum habent in conscientias dominatum.

88 Denique quando leges singulas observamus, non hæremus in ipsis præceptis, quasi his aut illis præstandis conscientie satisfieret: sed finem, id est, Dei voluntatem spectamus, quæ obedientiam honestis & iustis legibus præscribit.

89 Quin & legibus ad pacem & tranquillitatem necessarijs, aut *humani* spectantibus, promptè quidem & libera conscientia paremus; imò etiam quamvis nos eam *humani* non videamus.

90 Summa. Etsi conscientias propriè solus Deus ligat, tamen quatenus vel Magistratus, qui Dei Minister est, iudicat interesse Reipublicæ, ut quippiam, alioqui per se licitum, non fiat: vel Ecclesia ordinis & Decori, adeoque ædificationis rationem

nem

nem habens, leges aliquas de rebus medijs ritè condit: eiusmodi leges pijs omninò sunt obseruandę, & opus externum prorsus ligant, & conscientias quidem eatenus, vt nemo sciens & prudens rebellandi animo possit absque peccato vel facere quę ita prohibentur, vel omittere quę sic præcipiuntur.

91 Superest altera Quæstio. *An Ecclesiastica & Ciuiles Leges dissimiliter obligent?*

92 RESP. Similis prorsus est harum Legum obligatio: quod multipliciter probatur.

93 *Primum*, à Causis Efficientibus: est enim vtriusque Potestatis auctor DEVS, *Luc. 22. 25, 26. 2 Cor. 10.*

94 *Deinde*, ex iure Potestatis. Ciuilis Magistratus auctoritate diuina ius habet è secunda Tabula Legis Moralis, determinandi ea quę ad defensionem vitę corporalis & societatem ciuilem pertinent.

95 Ita Ecclesiastica potestas diuina ordinatione ius habet ex prima tabula Decalogi determinandi particulares circumstantias circa Religionem & cultum Diuinum.

96 *Præterea*, Violatione Legum Ciuilium, violatur secunda tabula Decalogi; quia vel Reipublicæ aliquid detrahitur, &

Quæst. II.
An Eccl. & Ciu. leges dissimiliter obligent.

Eandem prorsus auctoritatem esse & obligationem Ciuilium, & Ecclesiasticarum Legum: quod probatur.

1. A causis Efficientibus.
2. Ex iure Potestatis.

3. Ex violatione vtriusque Legis.

societas politica læditur, vel aliqua eam lædendi occasio præbetur.

97 Sic violatione Legum Ecclesiasticarum cum scândalo, fastu, contumacia, aut supina negligentia violatur Prima tabula, cui seruire debent.

4. Ex diuina
Auctoritate.

98 Rursus, quemadmodum de Ciuili Magistratu dicitur, *Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto.* (Rom. 13. 12.) *Quisquis opponit se potestati, Dei ordinationi resistit,* (Rom. 13. 2) *Suggere ipsis ut sese subiciant principatibus ac potestatibus,* Tit. 3. 1. Item, Ephes. 6. 1. Coloss. 3. 22, 23.

99 Ita etiam & de Ecclesiastico: *Obedite præpositis vestris, & obsecundate, aut subiacete eis: excubant enim ipsi pro animabus vestris tanquam rationem reddituri.* (Hebr. 13. 7.) *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit.* (Luc. 10. 16) *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut Ethnicus ac Publicanus.* (Mat. 18. ver. 17.) *Nostis quæ mandata dederimus vobis per Dominum Iesum. Proinde qui hæc reijcit, non reijcit hominem, sed Deum, qui etiam dedit nobis Spiritum suum Sanctum,* 1. Theß. 4. 2, 8.

100 Quare cùm simile sit ius vtriusque potestatis, etiam similiter obligant leges.

5. Ex Matæ
12.

101 Ad hæc, ex Materia. Ciuilis enim Potestatis materia, est societas hominum, illiusque

illiúsque conseruatio ad corporalem hanc vitam transigendam sub vno, eodémque Magistratu.

102 Sic etiam Ecclesiasticę potestatis Materia, est Ecclesia, id est, cœtus hominum Christianorum, quatenus quidem vocati sunt à Deo, & ipsi consecrati ad spirituales vitam ducendam in vera Dei obedientia. Vtriusque eadem est ratio.

103 *Denique*, ex Fine proprio. Magistratus finis, est vt humanam societatem tranquillam & quietam tueatur, legibus bonis informet, ciuium suorum corpora & bona conseruet, eorum vitam protegat; quatenus sci. incolæ sunt huius mundi & in terris degunt, *Rom. 13.3.4.5.*

104 Ita Præsulum & Pastorum Ecclesiæ directus finis, est vt Ciuium Ecclesiæ conscientias ædificent, regant, informant, doceant verbo Dei, quatenus sunt mûnicipes cælorum, & in cælis aliquando colligendi. *Ephes. 1.18. Philip. 3.20. Coloss. 3.2,3.*

105 Vnde Ecclesiastica potestas, *Ius poli;* Ciuilis autem, *Ius soli* nominari solet.

106 Singuli verò debent ad communis tranquillitatis defensionem, velut symbolum conferre suam obedientiam, tributa, operas; cùm id non faciant, defraudant reliquos:

6. Ex Fine.

liquos : fruuntur enim alienis officijs, & ipsi nihil conferunt. Vt is qui symposio non confert solum, defraudat conuiuias.

107 Sic etiam qui suam obedientiam, tanquā solum, non conferunt erga Ecclesiasticas leges ; aliorum fidei, moribus & conscientijs nocent, scandala pariunt, & temerè perturbant Ecclesie tranquillitatem.

108 Cū igitur in vtriusque Potestatis legum violatione periclitetur charitas, & incurrant scandala, sequitur, quod similis sit omninò harū legum auctoritas & obligatio.

C A P. IX.

¶ *De Scandalo. Et quinam Scandalum præbeant, Præsulesne Ecclesie & Magistratus Ciuilis, qui obedientiam in re-ceptis & approbatis ab Ecclesia Adia-phoris requirunt: an Verò Ministri qui-dam, qui Ecclesias potiùs deserunt, quàm istis acquiescere volunt.*

Scandalum
quid sit.

Candalum, est quicquid alicui vel causa, vel occasio offensio-nis existit. Seu dictum, aut fa-ctum, aut exemplum, aut consi-lium nostrum, quo proximus vel

vel contristatur, vel turbatur, vel offenditur; ita ut à recto salutis cursu vel impediatur, vel defleat, ad errorem aut peccatum inducatur, aut in malo confirmetur, *Rom. 14. 15. 1. Cor. 8. 9.*

2 Scandalum duplex est, *Internū & Externum.*

Scandalum duplex.

3 *Internum Scandalum*, est cum vetus Homo offendiculum præbet nouo Homini, (*Matth. 5. 29.*) Si oculus tuus dexter, &c.

Internum.

4 *Externum Scandalum*, est quod foris accidit, & præbet alicui vel causam, vel occasionem ruinæ.

Externum.

5 Externum Scandalum item duplex est, *Actiuum siue Datum: & Passiuum siue Acceptum.*

Externum Scandalum duplex.

6 In utroque duo spectanda sunt, *Fundamentum siue Materiale*, hoc est, factum ipsum: & *Terminus siue Formale*, hoc est, imitationis seu offensionis occasio; vnde Scandali nomen est.

NB.

7 *Actiuum siue Datum Scandalum*, est cuius culpa ab ipsius rei aut actionis auctore profecta est. Siue cum aliquis efficacem causam lapsus alij præbet.

De Adiuv Scandalo.

8 Hoc, si Materiale spectes, aut oritur ex facto per se malo, hoc est, disertè prohibito Lege DEI: aut ex facto in se adiapho-

ro,

ro, sed intempestiue vel facto vel omisso contra charitatis regulam. In illo duplex peccatum, in hoc simplex est.

9 De priori loquitur Christus ad Petrum (*Matt. 16. 23.*) *Vade post me, Satana, Scandalo es mihi.* Et si enim Christus non impegit ipse, tamen per Petrum non stetit quominus Christus crucis cogitatione perterrefactus, iter suæ vocationis abrumperet: & dictum Petri reuera eum contristauit; & potuit infirmis occasio esse ruinæ.

10 Huic Scandali generi omnes hæreses, omnia flagitia, omnes actiones aut omissiones pugnantes cum Lege DEI; breuiter, quicquid aduersatur Dilectioni DEI aut proximi, subiicitur.

11 Hoc omnes quibus salus curæ est, non secus quàm infernum ipsum cauere debent: cum Christus ipsemet dixerit, *melius esse auctori huius Scandali, ut alligata mola asinaria collo eius, submergatur in profundum maris, Matth. 18. 6.*

12 Deposteriori genere loquitur Apostolus, (*1. Cor. 8. 13.*) Non enim vult Paulus cum offensione Proximi, vel uti Adiaphoris, vel abstinere ab eorum usu.

13 Verùm triplex hîc Hominum genus considerandum est. Quidam enim sunt Do-

cti

Triplex hominum genus in vîu A-

Est Christianam libertatem, ideo firmi habentur: his non est scandalo factum Adiaphorum, sed gaudio potius & consolationi.

14 *Quidam Obstinati sunt & indociles. De his Regula Christi obseruanda est; Omitte eos, quia caci sunt & duces cecorum.*

15 *Quidam sunt infirmi & velati pusilli in schola Christi. Horum ratio habenda est in vsu.*

16 *Nam qui cum scandalo talium, hoc est, infirmorum, utitur Adiaphoris, charitatus Legem violat, & Christi fidem abijcit.*

Atq; hactenus de Scandalo Actiuo sine Dato:

Sequitur de Passiuo seu Accepto.

17 *Passiuum sine Acceptum Scandalum, est quod homines sibi accipiunt, vel ex aliorum recte factis, dictis, consilijs; vel ex doctrina recta & externa Ecclesiae forma; vel in genere ex alijs rebus quibuscunque.*

18 *Specialiter verò, est dictum aliquod nostrum, consilium, aut factum piuum, iustum; aut per se honestum, aut saltem non improbe nec importunè admissum: propter quod tamen quispiam malè de nobis, sed immeritò, vel ex quadam perversitate, maleuolentia, aut sinistra quadam malignitate animi, vel errore iudicat, & in offensionis occasionem rapit.*

19 *Atque*

adiaphorum
consideran-
dum.

1.

2.

3.

2.
De Scandalo
Passiuo.

Passium
Scandalum
duplex.

I.
Humanum,
quod vel

Impiorum
est,

Vel Piorum
infirmorum.

19 Atque hoc Passium siue Acceptum scandalum, vel *Humanum* est, vel *diabolicum*.

20 Passium scandalum *Humanum*, vel *Impiorum* est, vel *Piorum infirmorum*.

21 *Scandalum Acceptum Impiorum*, vel Mundanorum & hominum Sapientum extra Ecclesiam, vel Hypocritarum in externo Ecclesiae coetu, est quando impij offenduntur;

22 I. Vel infima specie, humilitate, & cruce Christi in assumpta carne, *1 Cor. 1. 23.*

23 II. Vel Evangelij absurditate imprudenter concepta, nouitatis suspicione, simplicitate doctrinae Evangelij, gratiae praedicatione, praedestinationis articulo, veteris hominis mortificatione, *Matth. 15. 12.*

24 III. Vel externa Ecclesiae forma.

25 IV. Vel Piorum vita & actionibus, quibus sentiunt se redargui libero Adiaphororum usu.

26 V. Vel Cruce & persecutionibus, quae professionem Evangelij comitantur.

27 *Scandalum Acceptum Piorum*, est quod ab Infirmis adhuc in Ecclesia, aut minimè malis accipitur; à malignioribus autem captatur, ut Evangelij doctrinam rudioribus dubiam & incertam reddant.

28 I. Vel ex Ecclesiae oppressione & innocentum supplicijs.

29. II.

29 II. Vel ex Hæresibus & dissensionibus quæ turbant Ecclesiam.

30 III. Vel ab Aduersariorum doctrinæ cœlestis multitudine, potentia, auctoritate.

31 IV. Vel à florenti Impiorum fortuna, & prospero rerum successu, *Psal. 73. 2.*

32 Verum hoc scandalum rursus superant Pij confirmante eos Spiritu sancto, partim exemplis Ecclesiæ Christi, partim ardentibus precibus. &c.

33 *Passuum Scandalum Diabolicum*, est cum homines proteruè Sanctorum lapsus & vitia captant ad peccandi licentiam; vt sine pudore ad omnem nequitiam se proijciant, *Genes. 9. 22. Genes. 19. 30, 31. 2. Sam. 11. 2, 3, 15. Matth. 26. 72, 74. Luc. 19. 8.*

34 Vocatur autem *Diabolicum*, à qualitate, non à subiecto, quia malitiosè in dedecus Patrum & contumeliam DEI vsurpatur: proindè maximè cauendum est.

Iam verò hac ad propositum nostrum accomodemus.

35 Quemadmodum inter omnes totius Europæ Ecclesias, nulla Religionis & cultus diuini instaurationem magis opportunè, nec ordine magis conuenienti instituit & amplexa est, quam Ecclesia Anglicana: in qua nihil tumultuariò, nihil vi & armis,

nihil

2.
Diabolicum.

De Ecclesiæ
Anglicanæ
Reformatione.

nihil fraude actum; sed omnia summo cum omnium Ordinum applausu, & vnanimi Procerum & plebis consensu, in celeberrimis totius Regni comitijs, quod Parliamentum vocant, ad Verbi DEI præscriptum, & purioris Ecclesiæ Primitiæ indubitatum exemplar reuocata sunt.

36 Ita nullibi insigniùs aut magnificentiùs apparet Ecclesiæ facies in alijs prouincijs, in quibus omnia ex Presbyterij & plebæ hominum sortis arbitrio prudentia, non eam exhibent intuentibus Politicæ Ecclesiasticæ speciem, nec sacrorum ordinatæ cuiusquam formæ speciosum apparatus, qualem in Anglia conspiciamus.

37 Atque hanc ^{in Deo & ordine} Religionem per annos iam ferè sexaginta, excepto luctuosissimo Mariæ quinquennio, constantissimè per DEI gratiam professi sumus: quemadmodum ex Liturgia, è cuius præscripto rem sacram perficimus luculenter apparet.

38 Ceterum, huic DEI & Ecclesiæ consensui quamuis homo non Cyclopicus lubenter acquiesceret: tamen nonnulli omnia in deteriorem partem interpretantes, minimè cognitis negotijs, nullis rationibus exploratis, non consideratis temporibus, non Doctrinam, (contra quam ne Diabolus

abolus ipse quidem hifcere audet) fed Liturgiam Ecclefie Anglicanae insolenter aggreffiuntur, & de aliorum confilijs actionibusque quam audaciffime pronunciant. Quod factum eft reprehendunt; quod fieri oportuerit, fubijciunt. Recte tradita fastidiunt, & arrogantia inflati nouas opiniones quaerunt.

79 Neque ifta quidem faciunt, ficut boni viri folent, modeste, & opportune, & fuo loco; fed accufatorie, & insolenter, & pro fuffeftu, & apud vulgus, cui infectationes & obrectationes gratæ funt.

80 Quin & in circulis & conuiuijs, de Ceremonijs & Difciplina Ecclefiaftica difputant, & quidem elatis fupercilijs.

81 Hinc euolant Libelli quoque meruentium, ne aliquorum manfuetudine & moderatione quies conftituatur.

82 Hac peruerfa improbitas, & importuna licentia tribunitijs clamoribus caufam dedit horribilium diftractionum.

83 Etenim Reuerendifsimi Ecclefie Præfules, nec non Magiftratus Ciuilis, animaduertentes iftas non effe Cenfuras veritatem quaerentium, fed plerumque ferocium, & qui oderunt quietem, aut ambientium aliquem ita applaufum popularem;

Miniftrorum
quorundam
in Liturgiam
Anglicanam
furor.

Libelli fam-
uli.

Præfulum
Ecclefiafti-
corum &
Magiftratus
Ciuilis acta
in Refra-
ctio.

Mutationes
periculosæ.

aut certè curiosorum, cuiusmodi neminem esse ait Poëta quin sit maleuolus, nullas omninò volunt in Liturgia fieri intempestiuas mutationes, in quibus semper etiam tranquillis temporibus aliquid est incommodi: præsertim cum hæc ætas fato quodam videatur obnoxia crebrioribus mutationibus: & mira sit ingeniorum inconstantia, curiositas, petulantia.

84 Quare & ad pacem Ecclesiæ procurandam, & ad ordinem & decorum in congressibus publicis seruandum, addunt insuper comminationem, vt qui communi & publica Liturgia vti nolunt, è statione discedant.

Refractario-
rum Mini-
strorum
turbæ.

85 Hinc homines quidam vel naturâ, vel praua consuetudine *iegaris*, & amantes cauillationum ac sophistices, non acquiescunt, sed perpetuò rixantur, & stolidè tumultuantur vbi nihil opus est.

86 Ac vt odia accendant, & suspensiones cumulent, multa proferunt ex Liturgia nostra, quæ calumniosè interpretantur; hominum suffragia tumultuariò conquirunt; & pauca subinde ex Nostrorum scriptis hinc inde delibant, vt habere se non solum testes, sed etiam adstipulatores videantur.

87 Interea de grauissimo (scilicet) iugo Ceremo-

Ceremoniarum & humanarum Traditio-
num (nempe de linea Veste in administra-
tione Sacramentorum, consignatione Cru-
cis in Sacramento Baptismi, & Genicula-
tione in sacra Cœna) anxie quirantes;
stulta morositate ac contumacia Guberna-
toribus aduersantur, dissidia alunt; & siue
laudem constantiæ acquirendi studio, siue
alijs gratificandi operâ, siue libertatis cupi-
ditate, siue nouitatis amore, siue pacis &
ordinis odio, siue ex Vertiginis Spiritus na-
tura, aut alia aliqua de causâ Ecclesias dese-
runt, atque ita pertinacia sua altum sibi ipsis
imponunt silentium.

88 Iam verò, cum sic se res habeat,
difficile non erit iudicatu, quinam in Eccle-
sia Anglicana Scandalorum auctores ex-
stiterint.

89 Cæterum, nequaquam inuocationi
veri DEI in publicis congressibus Eccle-
siæ, nequaquam vocatlonis necessarijs op-
eribus, nequaquam saluti animarum antefe-
rendum est superstitiosum & pertinax silen-
tium, cuius manifesta est impietas, *Vamibi
si non euangelizauero; &c.*

90 Ac quanquam vafri quidam innuere
fucos erroribus conentur, tamen hæc tam
perspicua est veritas, vt nulla Sophistica,

Quas cere-
monias im-
probent Re-
itatorij,

Refr. Carolj
Ministri de-
sertores Ec-
clesiarum,

Qui sint
Scandalorum
Auctores

Ministorum
pertinacia
multiplex
Scandalum.

nulla Sycophantica obrui possit.

91 Hæc enim Ministrorum quorundam pertinacia multiplex scandalum est. Contristatur Spiritus Sanctus in imbecillioribus, qui vident se à suis Pastoribus, sine graviore, sine vlla prorsus causa, deseriri. Adducuntur infirmiores in dubitationem, qui metuunt non probari usum Libertatis illis, qui doctrina & religionis opinione antecellunt.

92 Nec sunt obscura bonorum vota in quamplurimis Ecclesijs, quorum exaudire gemitus, affici lachrymis eos decebat, siquidem velint esse Pastores, non Tyranni.

93 Hinc multi inscitiâ impediti & ignorantie tenebris, non inuocant, sed fugiunt
DEVM.

94 Indè multi in Epicureum Religionis contemptum ruunt, aut desperatione opprimuntur.

95 Quare & hæc eorum morositas & contumacia infinita agmina animarum à DEO auulsit, & in exitium æternum impulit.

96 O ferrea pectora Pastorum (scilicet) si hæc tanta mala non considerent, si non tot animarum interitu afficiantur, si non putent magnum scelus impedire veram inuocationem,

uocationem, si non cogitent vtiliores esse Ecclesijs se Pastores doctos & diligentes, quàm indoctos & leues scurras!

97 Præterea, Confirmant refractarij Ministri hostes verę doctrinę, & eorum furores, qui fiunt pertinaciores & insolentiores hac fœda Ministrorum tergiuersatione.

98 Nec enim iucundius nec optatius Antichristo spectaculum præberi queat, quàm vt mutuis dissidijs collidi, atque inter se digladiari videat, quos frustra hæcenus sub tyrannidis suæ iugum reuocare fategit.

Dissidia inter Ecclesias Reformatas iucundum spectaculum Antichristo.

99 Contrà, nec luctuosius nec calamitosius Ecclesiæ Christi aliquid accidere possit, quàm si dissidiorum facies accendi, si viscera sua lacerari sentiat ab his, quos coniunctis animis, armisque communem hostem oppugnatum ire decuit.

Sed luctuosum Ecclesiæ Christi.

100 Sed diuinæ comminationes seriò cogitandæ sunt, *Va homini per quem venit scandalum, &c. Requiram gregem meum de manu illorum, & delebo eos*; quæ profectò haud erunt irritæ.

101 Quapropter optandum est, vt omnes libertatis Vindices habeant rationem suæ salutis, & liberent se ab his ingentibus

scandalis. Nam hoc argumentum refutari nullo modo potest.

Episcopos
non esse
scandalu-
rum Audio-
res.

102 Quòd autem Episcopis & Magistratui Scandala obijciantur. Nouimus quosdam vel ad rauim vsque clamare eos horribili impietate profanare diuinum cultum.

103 Verùm, vt fit in factionibus & studijs partium, suis affectibus morem gerunt, & odium suum & contumaciam erga Magistratum significant; ac iniuste reuerendissimos traducunt Ecclesiæ Præsules, qui tot iam annos summa cum laude & piorum ædificatione Herculeos in promouenda populi salute labores exantlârunt, atque optimè de Ecclesia Christi meriti sunt.

104 Offendiculi occasionem ex Præsulum instituto ab impijs arripì posse non diffitemur: sed eam ab ipsis præberi, omniâq; incommoda vel præuerti posse, vel præstari debere, pernegamus.

N.B.

105 Quid enim? Si in pascendis Christi ouibus & earum gubernatione, quælibet Ecclesia consulat gregibus suæ curæ conceditis, nihil præscribat, obtrudâtque alienis. Nónne equum sanè est suam Anglicanæ Ecclesiæ libertatem constare; cuius ei ratio quoque constat, si Christo Domino libertatis

libertatis nostrę assertori, eiúsq; Ecclesię
Catholicę reddatur?

106 Sed viderint veri scandalorum Au-
ctores, quid sit Ecclesiam scindere, & schis-
matum semina spargere aliud, quàm chari-
tatis iugulum petere.

107 Quod quidem hi faciunt, qui pri-
uatis suis præiudicijs publicum totius Ec-
clesię iudicium conuellunt; atrúmque Ma-
gistratus auctoritati in rebus Adiaphoris
signum allinunt.

108 Atque ita hanc non tam Disputati-
onem, (res enim manifesta est) quàm Que-
relam abrumpere cogor; quę multò bre-
uior & languidior est, quàm qualem postu-
lat magnitudo malorum, quę hac quiduis
carpendi effusa licentia & ~~neglecta~~ in Eccle-
sia orta sunt, & adhuc oriuntur, & deinceps
orientur, donec liberabit Ecclesiam su-
am Filius DEI Dominus noster IESVS
CHRISTVS, ostendens se vniuerso ge-
neri humano, resuscitatis mortuis.

Schismatici
sunt Ministri
refractorij.

CAP. X.

¶ *De Cultu Dei: Et quòd opera Adiaphora,
& Cereemonie ^{divinæ} causâ in Ecclesia
constitutæ, non sint Cultus Dei.*

Cultus Dei,
quid sit.

CULTVS DEI, est omnis illa
seruitus, obseruantia, reueren-
tia & religio, quâ tam intus in
corde, quàm foris ipso opere
DEVM colimus, eiq; seruimus.

2 Hic autem si iuxta voluntatem Dei
ritè peragatur, *verus Cultus* dicitur; sin verò
contrà, *falsus & idololatricus*.

Verus Cultus
qual dicatur.

3 *Verus Dei Cultus*, est omne opus in-
ternum vel externum mandatum à Deo,
factum in fide, hoc principali fine, vt Deus
glorificetur.

4 Et verè Deum colere, est Deum ita
colere, quemadmodum se in verbo suo vel-
le coli præcepit.

Effic'ens
causa Cul-
tus Dei.

5 *Causa Efficiens* prima & princeps veri
Cultus, est Spiritus Sanctus, à quo acti De-
um adoramus & colimus.

6 Est enim Spiritus ille, qui & ipsam
fidem vnde fluit Cultus donat, & ad opera
pia tum interna, tum externa excitat. *Ope-
ratur enim in nobis velle & perficere, pro sua
bona*

bona voluntate, vt ait Apostolus.

7 Secundaria & minùs principalis Efficiens Causa, eaque proxima, sumus nos, qui adoramus Deum & colimus.

8 *Materialis Causa*, est ipsum opus à Deo mandatum, quo Deum summa reuerentia adorantes, illi inseruimus : nulla enim creatura habet ius instituendi cultum Dei.

Materia Cul-
tus.

9 Hinc excluditur omnis *idola & imela*, & commentum de bona intentione, cùm scilicet homines mala faciant, vt eueniant bona, vel cùm ipsi confingant opera, quæ Deo pro cultu obtrudunt, non quidem per se mala, sed tamen non præcepta à Deo.

10 Nam ad Cultum Dei non sufficit aliquod opus non esse malum, vel non prohibitum, sed oportet esse à Deo præceptum.

N B.

1. Sam. 15. 22. Ezech. 20. 19. Matth. 15. 9. Esa. 29. 13.

11 *Formalis Causa*, est Fides. Non solùm enim ab hac, tanquam ab Efficiente causa, oriuntur opera & actiones iustæ, sicut etiam ab anima actiones omnes humanæ; sed etiam ab hac, tanquam à forma, habent eadem opera, vt sint pia, sancta, cõque Deo grata.

Forma Cul-
tus.

12 *Finalis Causa*, est Gloria Dei; eò enim referendus est totus cultus.

Finis Cultus.

13 Cultus

Cultus Dei
Immediatus:
qui vel

13 Cultus Dei vel *Immediatus* est, vel *Mediatus*.

14 *Immediatus* cultus, est cum opera Deo immediatè præstantur. Et hic generaliter continetur in prima Tabula Decalogi.

15 Estque vel *Internus*, vel *Externus*.

Internus est,

16 *Internus Immediatus* cultus multis partibus constat, quæ licet à se inuicem inseparabiles sint reipsa, verè tamen inter se distinguuntur, & verè etiam habent aliquem ordinem.

17 Ac primum quidem in duo præcipua Actionum genera diuiditur hic Cultus: *Quædam* Deo loquenti, sese patefacienti, gratiam fœderis aliâque bona promittenti & offerenti respondent, credendo, cognoscendo, sese humiliando, adorando, recipiendo. *Quædam* verò Deo stipulanti atque iubenti subscribunt, vicissim promittendo, & obedientiam præstando.

18 Ad primum Genus pertinent, I. *Fides*, quæ Deo loquenti adhibeatur.

19 II. *Cognitio Dei*, qualis ex verbo donatur per Spiritum sanctum.

20 III. *Adoratio & Timor*, quibus cognito Deo fidelis sese subiiciens, illum reuenter adoret & timeat.

21 IV.

21 IV. *Fiducia*, qua promissam, oblataque gratiam recipiat, totusque ab illo pendeat.

22 V. *Spes* denique cum *Patientia*, qua complementum promissionum in media etiam morte expectet.

23 Ad Alterum Genus spectant, I. *Dilectio*, qua totum suum quisque cor, corpus & animam consecret Deo.

24 II. *Oblatio inuocationis*, qua suis quisque necessitatibus Deo explicatis, sese illi curandum, subleuandum, iuuandum, seruandum offerat, præbeaturque, & ceu in manum tradat.

25 III. *Gratiarum actio*, qua pro beneficijs acceptis, sacrificium laudis offerat Deo.

26 IV. *Animi resipiscentia*, qua cor suum, totumque seipsum gladio Spiritus mactet, offeraturque Deo hostiam viuentem, sanctam, rationalem, Deo placentem.

27 V. *Virtus obedientia*, qua animum ad omnia mandata implenda paratum atque studiosum hilari fronte offerat exhibeatque.

Hac de Interno-immediato Cultu;

Sequitur de Externo.

28 *Externus-Immediatus Cultus* duplex est, *Moralis*, & *Ceremonialis*.

29 *Moralis Externus-Immediatus Cultus*,

Vel Externus: & hic.

Aut Moralis
est, qui vel

tus, est qui in externa obedientia, ab interna tamen proficiscente, mandatorum Dei Moralium consistit.

30 De hoc differitur in singulis præceptis primæ Tabulæ: ad quæ referuntur quæcunque de moribus apud Moysen alibi, apud Prophetas & Apostolos, reperiuntur; cum omnia hæc explicationes sint Decalogi.

31 Estque duplicis Generis: Alius enim in *Verbis*: Alius in *Factis, re & opere* consistit.

Verbalis est,

32 *Verbalis* Cultus Moralis, sunt Iusiurandum in genere, Confessio fidei & nominis DEI, Inuocatio DEI verbis concepta, Gratiarum actio, Laudes Dei, Veritatis testificatio, & quæcunque lingua præstari possunt tam publicè, quàm priuatim, quibus Deus glorificari possit, & ipsius honori inserui.

Vel Realis.

33 *Realis* Cultus Moralis, est qui in factis, seu rebus, seu opere versatur, qualia sunt reliqua externa fidei opera.

Aut Cere-
monialis.

34 *Ceremonialis Externus Immediatus* Cultus, est qui in externa obedientia Mandatorum Dei Ceremonialium consistit.

35 Et diuiditur in eum, 1. Qui fuit ante Legem. 2. Qui fuit sub Lege. 3. Qui iam post Legem in Ecclesia obtinet.

36 Nunquam enim Ecclesia Dei in ter-
ris

ris caruit ceremonijs, néque carere potest; cum sine ceremonijs nec fideles in vnum conuenire & coalescere possint, néque Deo publicè seruire.

37 Itaque à condito orbe, etiam ante Moſen, Ecclesia ſua ſemper habuit Sacramenta, ſacrificia, publicos conuentus, publicas preces, ritus ſacros, ſicut ex ſacris literis conſtat.

38 Caterùm hoc fuit ſingulorum ſtatutum Eccleſiæ cõmune in Cultu Ceremoniali, quòd ille apud omnes partim in verbis, partim in rebus & factis, ſicut etiam & de externo Cultu ceremoniali diximus, conſtiterit ac conſiſtat.

39 Quia nunquam vel adminiſtrari Sacramenta, vel ſacrificia offerri potuerunt, aut aliquid in Cultu diuino præſtari, quin verba ſimul cum rebus & factis coniungerentur ac coniungantur.

Atq; hæc de Cultu Dei Immediato;

Iam de Mediato.

40 *Mediatus Dei Cultus*, eſt cum opera Moralia proximo præſtantur propter Deũ.

41 Hic autem *Mediatus Cultus*, qui in officijs erga homines vel proximos conſiſtit, in ſecunda Tabula continetur.

42 Eſtque

Mediatus
Dei Cultus,
qui vel

*Externus est,*42 Estque similiter, vel *Externus*, vel *Internus*.43 *Externus-Mediatas* Cultus Dei consistit, I. *Partim* in Officijs Superiorum erga Inferiores, & contrà; de quibus Officijs, vt & de Ordine etiam Politico sub ijs comprehenso, agitur in Quinto Præcepto.44 II. *Partim* in Officijs Proximorum erga Proximos, quæ in reliquis Præceptis stabiliuntur.

45 Eaque sunt, vel Conseruatio vitæ & salutis suæ & alienæ, quæ in Sexto.

46 Vel Conseruatio castitatis & coniugiorum, quæ in Septimo.

47 Vel Conseruatio rerum seu possessionum, quæ in Octauo.

48 Vel Conseruatio veritatis, quæ in Nono Præcepto exigitur.

*Vel Internus.*49 *Internus-Mediatas* Dei Cultus, est affectionum omnium erga Proximum rectitudo, quæ includenda est omnibus præceptis præcedentibus, & in Decimo Præcepto adiungitur.*Hactenus de Cultu Dei Mediato.*Quod ritus
Ecclesiastici
& opera A-
diaphora
non sint
Cultus Dei.

50 Ex his quæ dicta sunt manifestò colligitur, Cultum Dei tale quidem opus esse, cuius proprius finis est honor DEI; & cuius præstatione DEVS honore, omissione verò

verò contumelia afficitur.

§ 1 Quapropter Ceremoniæ, siue ritus in publicis congressibus Ecclesiæ vsitati, & opera Adiaphora, quæ à Deo nec mandata sunt nec prohibita, à cultibus Dej diligenter discernenda sunt.

§ 2 I. Quia fingere alium Dej cultum, est aliam Dej voluntatem, proindè & alium Deum fingere. Et illud facientes, vt olim Aaron & Ieroboam, non minùs Idololatriæ accusantur, quàm qui ex professo alium Deum præter Iehouam in Ecclesia patefactum colunt.

§ 3 II. Quia confusis cultibus, confunditur verus DEVS cum Idolis, quæ humanitùs excogitatis cultibus honorantur. Vult enim Deus propriâ, & a se institutâ cultus formâ, ab omnibus fictitis Numinibus discerni.

§ 4 III. Quia *quicquid non est ex fide peccatum est, Rom. 14. vlt.* Qui autem aliquid DEI colendi causa facit nesciente vel dubitante conscientia, an DEVS hoc modo coli velit, is non agit ex fide: quia ignorat, an hoc suum opus placeat DEO, an verò displiceat; & DEVM contemnit, eò quòd facere aliquid audet, etiamsi DEO displiceat.

§ 5 Sed ritus humanos obseruat Ecclesia propter

propter vtilitatem corporalem, vt sciat populus quo tempore conueniendum sit; vt grauius in templis exempli causâ fiant omnia; denique vt vulgus etiam habeat quandam pædagogiam.

56 Has causas habebant etiam Patres rituum seruandorum, vt apertè testatur Epiphanius in *Disputatione contra Encratitas*, qui fingeant, (quemadmodum hodiè Papani) humanas obseruationes esse Cultum Dei; & iustitiam propter quam Deo accepti essent, quæ placarent iram Dei.

57 Hanc opinionem improbat Epiphanius; & alios fines esse Traditionum & rituum in Ecclesia ostendit: Dicit enim probandas esse Traditiones factas *diu tui iussu*, hoc est, aut ad coërcendam carnem, propter disciplinam rudium, aut propter politicum ordinem.

C A P. XI.

¶ *Solutio Obiectionum, quæ à Ministris Refractarijs opponuntur.*

Actenus de Adiaphoris disputauimus; vbi etiam ad Adiaphorum naturam penitiùs intelligendam Composita quædam, vnde

vnde generales Solutiones peti possint, adiunximus : Sequitur vt falsitatem *ἀπακρίβους* iugulemus.

O B I E C T I O I.

2 Primò itaque obijciunt Ministri.
Nemini mortalium licet novos Dei cultus fingere.

Obiect. 1.

Ergo. *Ecclesia non potest ritus & ceremonias Ecclesiasticas instituire.*

R E S P O N S I O.

I. *Ad Antecedens.*

3 I. Concedo Antecedens. Si enim hominibus instituire novos cultus liceret ; tum omnium gentilium cultus approbandi essent, vt & cultus instituti à Ieroboam & alijs extra legem. Quid enim interest? si nobis liceat instituire novos cultus, cur non licuit idem Gentibus & Israëlitis?

Resp.
Ceremonie
Ecclesiastice
non sunt
Cultus,

4 II. Si quidem de voluntate Dei nihil affirmari possit sine verbo Dei, tum certum est Deum novos cultus non approbatum.

5 Apostolus ait, *Quicquid non est ex fide peccatum est* : quare cum hi Cultus nullum habeant testimonium Verbi Dei, dubitare conscientiam necesse est, vtrum placeant Deo.

6 III. Et reuera Cultus Dei, est opus mandatum à Deo, seu certo Dei testimonio

H

insti-

institutum, quo DEVS pronunciat se honore affici, faciendum hoc fine, aut immediato, aut principali, vt Deo obtemperetur, & vt Deus celebretur, vt & suprà abundè diximus. Et omnis ἰδιωτισμὸς nominatim in SS. literis damnata est.

II. *Ad Consequentiam.*

7 I. Nulla omninò est Consequentia ratio. Quid enim? An non apertè distinguimus inter Cultum Dei, & Ecclesiasticos ritus & ceremonias?

N B.

8 Cultus, est opus cuius proprius finis est honos Dei; sed rituum & ceremoniarum finis, est decorum, ordo, ædificatio Ecclesiæ, disciplina, & παιδαγωγία in politica vita necessaria.

9 II. Error est ἡ ἀλλοτρίωσις τοῦ ἱεροῦ

Obic. 2.

10 Instant Ministri. *Quæ instinctu Spiritus Sancti præcipit Ecclesia, sunt præcepta diuina & cultus Dei.*

Bonas & utiles constitutiones Ecclesia facit, gubernante ipsius consilia Spiritu Sancto, vt volunt Ecclesiæ Anglicanæ propugnatores.

Ergo. Tales constitutiones Ecclesia sunt cultus Dei.

Resp.
Ceremonias
non esse cul-
tus.

II RESP. Ad Propositionem. I. Sunt cultus Dei, quæ Ecclesia instinctu, nomine

&

& auctoritate Spiritus Sancti præcipit, non retinens libertatem de illis deliberandi, aut ea mutandi, aut extra scandalū omittendi.

12 II. Non autem sunt cultus Dei, quæ auctoritate & nomine suo consulit, statuit, & præcipit Ecclesia, etiam si in his etiam eligendis & constituendis ductu Spiritus Sancti regatur.

13 Dicit enim Spiritus Sanctus Ecclesiæ utrūque, & quid sit utile ad vitanda scandala, & quod ea quæ vitandi scandali causā præcipiuntur neque cultus Dei sint, neque extra casum scandali aut contumaciæ sint observatu necessaria: ut patet ex dictis, (1. Cor. 7. 6, 36.) *Hoc autem dico ex concessione, non ex imperio. Hoc autem dico ad vestrum commodum, non ut laqueum vobis injiciam, sed ut decenter adhereatis Domino absque ulla distractione.*

14 Sic Paulus vetat vesci idolothytis cum scandalo; extra id verò liberum relinquit.

15 Sic Apostoli in Synodo instinctu Spiritus Sancti præcipiunt abstinentiam à suffocato & sanguine: & tamen relinquunt Ecclesiæ libertatem omittendi præceptum, scandalo & contumacia cessante.

16 III. Error est *Ἀνομιλία*, sunt enim

H 2

quatuor

quatuor termini; & Ἐλάττει πρὸς τὸ αἰεὶ τὸ ἀπλῶς λα-
γνύσθαι.

Obiect. 3.

17 Rursus instant. *Quæ ad Dei gloriam
fiunt, ijs colitur Deus.*

*Sed determinata ab Ecclesia ad gloriam Dei
fiunt; vt aiunt Anglicani Præsules.*

Ergo. *Hæc etiam sunt Cultus Dei.*

Resp.
Cerem. non
esse Cultus.

18 RESP. Ad Propositionem. Quæ
ad gloriam Dei fiunt, nempe per se, hoc est,
quæ ab ipso Deo præcepta sunt in hunc fi-
nem, vt obedientiâ nostram erga ipsum his
operibus declaremus, ea sunt cultus Dei.

19 Non autem quæ per accidens serui-
unt gloriæ Dei, hoc est, quæ ijs præstandis,
quæ à Deo sunt præcepta, seruiunt aliquan-
do propter accidentales causas, quæ si non
concurrant, Deus honore affici potest tam
à facientibus ea, quam ab omittentibus,
modò fiant, vel omittantur ex fide, quæ sta-
tuit personam Deo reconciliatam esse, &
factum vel omissionem cum Dei voluntate
congruere.

20 Error est πρὸς τὸ αἰεὶ τὸ ἀπλῶς λαγνύσθαι.

Obiect. 4.

21 Instant. *Quicquid fit ex fide & Deo
placet, est Cultus Dei.*

*Ceremonia & ritus Ecclesiastici (vt quidam
volunt) fiunt ex fide, & placent Deo.*

Ergo. *Sunt Cultus Dei.*

22 RESP.

22 RESP. *Propositio particularis est.* Neque enim ad cultum Dei definiendum sufficit, ut aliquid placeat Deo; Cum etiam Adiaphoræ actiones possint fieri ex fide & Deo placere, licet aliter quam Cultus Dei propriè dictus.

Resp.
Cerem. non
esse Cultus.

23 Hic enim sic placet Deo, ut eius oppositum ei displiceat, ac proindè non possit fieri ex fide.

24 Adiaphora autem sic probantur Deo, ut eorum opposita non improbentur, ac proindè utrâque fieri possint ex fide; quæ opus & personam Deo placere statuatur.

N B.

25 Error est *ἡμιτελής* in Theologia; & imperfecta ac mutila Cultus definitio.

26 Instant. *Omnes actiones, ritus & ceremonia, quæ in publico Dei cultu fiunt, sunt Cultus.*

Obiect 5.

At Ecclesiasticæ Constitutiones, de quibus in Ecclesia Anglicana rixatur, sunt actiones, ritus ac ceremonia, quæ fiunt in publico Dei cultu.

Ergo. *Tales Ecclesiæ Constitutiones sunt Cultus.*

27 RESP. Ad Propositionem. *Propositio assertio est ἡ ἀπολύτως.* Actiones enim huiusmodi, aut ordinis & decori, aut *ἡ ἀπολύτως* & disciplinæ causâ instituuntur; qua-

Resp.
Cerem. non
esse Cultus.

propter cultus Dei non sunt, sed exercitia cultui diuino seruientia; utpote Sacramentis, precationi, fidei, pœnitentiæ excitandę, &c. quæ verè sunt cultus Dei.

28 Error est duplex, *καὶ διττὸν ἔστιν* in Theologia, & *ἑλπίδες παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβανόμενον.*

O B I E C T I O II.

Obiect. 6.

29 Obijciunt secundò. *Nulli Ecclesiæ licet Ceremonias significatione aliqua illustres instituire.*

Ergo. *Nec Ecclesiæ Anglicanæ.*

R E S P O N S I O.

Ad Antecedens.

Resp.
Ecclesiæ
posse Cere-
monias sym-
bolicas aut
significatione
illustres insti-
tuere.

30 I. Antecedens putidum est commen- tum, sibilis potiùs explodendum, quàm congressu aliquo Scholastico seriò redar- guendum. Certum enim est, ceremonias debere esse non otiosas, ridiculas & inutil- les, sed Verbo Dei conformes, ad vsum Ec- clesię, animòsque hominum ad pietatem & verum Dei cultum excitandos accom- modatas, & sua significatione nos ad Chri- stum ducere.

31 II. Percurramus Apostolicas ali- quot ceremonias: (1. Cor. 11. 4, 5.) Instituit Apo- sto-

Apostolus, *ut in Ecclesia mulieres orant capite teſto, viri deſto*. Quid ita? Nempè ut quifque cā ceremoniā moneatur ſui officij; ut vir ſe caput eſſe mulieris; & mulier ſe ſubiectam eſſe viro agnoſcat.

32 Item, (1. Cor. 11. 33.) ſtatuit, *ut ad celebrandam cœnam, omnes ſimul conueniant, & alter alterutrum exſpectet*: nimirum, ut hæc externa ceremonia conueniendi ſimul ſeruiat interno cultui, fidei ſci. & charitati, vnionique animorum.

33 Præterea, (2. Theſſ. 2. 13, 14, 15.) Nos autem debemus gratias agere Deo ſemper de vobis, fratres dilecti à Domino, quòd elegerit vos Deus ab initio ad ſalutem per ſanctificationem Spiritus, & fidem habitam veritati: Quòd vocauit vos per Euangelium noſtrum, ad obtinendam gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti. Nempè igitur, fratres, perſtate & retinete traditam doctrinam, quam edocti eſtis, & per ſermonem, & per epiſtolam noſtram. Docet his verbis Apoſtolus, quales Theſſalonicenſibus Traditiones & Conſtitutiones commendat, quâſque illi ab eo acceperint: nempè tales, per quas commoueri potuiſſent ad plenius obtemperandum Deo, ad proficiendum in ſanctificatione Spiritus, in fide veritatis, & in acquisitione gloriæ D. N. I. C. Hinc

igitur colligimus, Traditiones siue Cere-
monias Ecclesiasticas seruire debere ad
proficiendum in sanctificatione Spiritus, in
fide veritatis, & in acquisitione gloriæ
Christi.

34 Porro, (1 Cor 5 5.) Apostolus docet
quomodo excommunicatio exerceri de-
beat in illum Incestuosum; *ut ille pudectus
in carne, prouocetur fortius ad pœnitentiam, &
ita Spiritus saluus fiat.* Ergo Ceremoniæ &
Traditiones illæ, quibus homines magis ad
pœnitentiam veram prouocantur, Aposto-
licę sunt & bonę.

35 Rursus, Idem (2. Cor. 7. 8, 9, 10.) pro-
bat illas contristationes, quæ excitant ad
pœnitentiam. *Nam etiamsi* (inquit) *tristitia
vos affecti per Epistolam, non me pœnitet, &c.
Gaudeo quod tristitia affecti fueritis ad resipis-
centiam.*

36 Denique, *Osculum Sanctum* (Roman.
16. 16. 1. Corinth. 16. 20. 2. Corinth. 13. 12)
quod D. Petro ^{Φίλημα ἀγάπης} *Osculum dilectio-
nis*, dicitur, (1. Pet. 5. 14) mutui amoris,
humanitatis, ciuilitatis, pudicitiae & can-
doris Symbolum ac testimonium fuit in-
ter Christianos Primitiuæ Ecclesiæ vſita-
tissimum.

37 Hic adiungerem, clarissimorum De-
cimi

cimi quinti seculi Luminum, *Caluini* & *Zanchij*, hac de re iudicium; nisi ex professo hucusque ab humanis testimonijs citandis abstinuisssem. Noui enim quàm nihili humanam auctoritatem Ministri æstiment; & quàm ingratum istis sit, vel doctissimorum Theologorum iudicio premi.

Modus in ceremonijs tria spectat, 1. in numero paucitas: 2. in oblatione facilitatem. 3. in significatione dignitatem, quæ etiam claritate constat.

Caluin. Inft.

Lib. 2. cap. 10. §. 14. Annon hoc dignum inspectione virum est, quod non intellectas ceremonias, velut histrionicam scenam aut magicam incantationem ostendant (*Pomifici?*) Certum enim est, Ceremonias omnes corruptas esse & noxias, nisi per eas homines ad Christum dirigantur. Quæ autem in vfu sunt Ceremoniæ sub P. paru. à doctrina separantur, ut homines in signis omni significatione carentibus retineant. *Caluin. Inft. Lib. 4. Cap. 10. §. 15.* Verùm ne quis calumnietur, nos in rebus externis nimis esse morosos, qui a cõprensione tollamus omnem libertatem: hic restat velin pijs Lectioribus, me non de Ceremonijs ligire, quæ decore tantum & ordini seruiunt; vel etiam symbola sunt & incantamentum a eis, quæ Deo d. ferimus, reuerentiæ. *Caluin. in Tract. de Optimo Ecclesiæ æst. mand. genere. Cap. 6. De Cultu Dei & bonis Operibus.* Ut pietatis exercitia sint Ceremoniæ, ad Christum rectè manū ducant, necesse est. *Zanch. in Compend. Loc. 16. pa. 638.* Ceremoniæ sunt pietatis exercitia, quia sua significatione ducunt pos ad Christum. *Zanch. ibidem pag. 639.*

38 Error est duplex, 1. Putida principij petitio. 2. *Indiscretio* in Theologia.

OBIECTIO III.

39 Obijciunt tertio. *Omnia Idololatria monumenta & instrumenta tollenda omnino & destruenda sunt.*

Obiect. 7.

Ergo. *Templa in quibus Missæ celebratæ fuerunt, lineæ Vestis, & Crucis consignatio penitus abolenda sunt.*

RESPONSIO.

Cap. I. Ad Antecedens.

40 I. Antecedens non est vniuersaliter verum.

Resp.

Resp.
De instru-
mentis quæ
Idololatriæ
inferiuntur,
quatenus tol-
lenda, aut to-
leranda sint.

verum. Tunc enim tollenda penitus sunt Idololatriæ & superstitionis instrumenta, quando pietati obsunt magis quàm profunt: non autem simpliciter, & per se, & vbique.

- 41 Et hoc, 1. Quia nullibi in sacris literis prohibetur Christianis Deum colere quouis loco & tempore. *Ioh. 4. 21. Malach. 1. 11. 1. Tim. 2. 8.*
2. Quia omnis Dei creatura bona est, & Domini terra & plenitudo eius.
3. Quia quicquid in mundo est, eo nobis licet uti ad gloriam Dei & Ecclesiæ utilitatem.
4. Quia ut nullus cibus Christiano est illicitus, modò sumatur cum gratiarum actione; sic nulla creatura, nullus locus Christiano prohibetur, modò inde tollantur omnia quæ pugnant cum lege Dei.
5. Quia Christianis etiam Idolothyitis, hoc est, carnibus Idolis immolatis vesci licet, quatenus infirmis non datur scandalum, nec præbetur occasio idololatriæ, nec aduersarij in idololatria confirmantur; cum Idolum nihil sit in mundo, & esca hominem Deo non commendet, (1. Cor. 8, & 9, & 10.)

&

& in Nouo Testamento, mundis omnia sint munda.

6. Quia sicut hominem Idololatram, abolitis animi vitiosis affectibus, & idololatricis cultibus, conuertere: Sic etiam Idololatriæ organa in pium Ecclesiæ Dei vsum conuertere licet, destructis tantum & abolitis abusibus.

7. Quia DEVS Opt. Max. ex Hierico totum aurum, & argentum, & æs in thesauros suos inferri iussit. *Ios 6. 22. edit. Tremell.*

42. II. Verum ne quis hac in re hallucinetur, duæ hæ certissimæ Regulæ diligenter tenendæ sunt. Prior est. *Si quid alicubi inutile & otiosum sit, aut non valdè necessarium, quod in abusum abiit, præsertim Idololatricum, id unà cum abusu tolli debet, etsi per se non sit impium.*

43 Sic Hiskias tollebat Serpentem æneum, ut occasio mali deinceps vitaretur.

44 Sic etiam Apostolus abstinendum esse docet, non solum ab omni malo, sed etiam ab omni specie, id est, occasione mali.

45 Et Christus ipse, (*Matth. 5. 29*) *Quod si oculus tuus dexter, facit ut tu offendas, erue eum, & abijce abs te.* id est, Omnia, etiam charissima, quæ tibi scandalo sunt & impedi-

mento,

Dux certissimæ Regulæ quæ docent quid in hac causa faciendum sit.

Prior.

mento, ne sequaris Christum, & proficias in pietate, tollere debes.

Posterior.

46 Posterior Regula. *Si quid utile & commodum videatur adificationi, id retineri potest, sed per doctrinam refutato & abolito abusu. Nemo vos iudicet in cibo & potu, aut parte diei festi, &c. Coloss. 2. 15.*

Obiect. 8.

47 III. Error est *παρά τὸ ὀφείναι ἀπλῶς λογίζεσθαι.*

48 Instant Ministri. *Deus apertè mandat, (Deut 7. 25, 26.) Sculptiles Deos earum (Gentium) comburite igne: ne concupiscas argentum vel aurum quod sit in eis, aut accipias tibi, ne illaqueeris eo, nam abominationi est Iehoua Deo tuo. Ut ne inferens rem abominabilem Domum tuam sis anathema, sicut ea est: omnino detestator eam, quia anathema est.*

Ergo. *Non solum abusus tollendus, sed & res ipsa etiam, quæ in abusum abiit, penitus abolenda est.*

Resp.
Mandatum
de tollendo
auro, &c.
Idolæ
quomodo
intelligendū.

49 R-E-S-P-O-N. Non prohibet Deus, quin conuerti possint aurum & argentum Idolorum, & alia huiusmodi in vsum Domus Dei: sed ne conuertantur in vsus priuatos, neue illa honoremus; vt ex Contextu dilucidè apparet. *Ne accipias TIBI, ne illaqueeris eo, ne inferens Domum TVAM.*

50 Error est *παρά τὸ ἡμεῖς τὸ λογίζεσθαι.*

51 Rur-

51 Rursus, Instant. *At expressum est Dei praeceptum, (Num. 33 52.) Eijcietis igitur omnes habitatores eius terra (Canaan) à facie vestra, & perdetis omnes effigies eorum; & omnes imagines fusas eorum perdetis, omniâque excelsa eorum perdetis.*

Obiect. 9.

Ergo. *Omnia idololatriæ monumenta & organa penitus tollenda sunt.*

52 RESPON. I. Christiani legibus politicis Israëli peculiariter traditis non obstringuntur. Mandatum enim illud ad solos Israëlitas pertinet, & de temporali terra Canaan solum loquitur, ut apertè Contextus habet.

Resp.
De idololatriæ Organis.

53 II. Ante aduentum Messiae voluit Deus vnum solum exstare templum apud populum suum, cuius mysteriū notum est: idè lege cavit, ne vlla relinquerentur Gentilium templa, sed ea oportuit prorsus dirui & conuelli; quæ lex iam in Republica Christiana locum non habet.

54 III. Error est, *Ἐλίσχας παρὰ τὸ ἅγιον τὸ ἱερόν :*
& *Ἐλίσχας παρὰ τὸ ἱερόν :*

55 Instant. *Laudantur pij Principes in Veteri Testamento, quòd non solum idola sustulerint de Iuda; sed omnia etiam excelsa, & templa, & aras idolorum euerterint.*

Obiect. 10.

terint. Contrà verò multi p̃j alioqui Reges improbantur à Spiritu Sancto, quòd non sustulerint excelsa.

Ergo, &c.

Resp.
De tollendis
Idololatriæ
organis.

56 RESPON. I. Non viuimus exemplis, sed regulis & legibus.

57 II. Reges Israëlitaæ Lege Dei obstricti fuerunt excelsa, & Idololatricos lucos & loca diruere, succindere, & succendere: proinde quod fecerunt, efficere tenebantur: & qui non euerterunt excelsa, peccârunt.

58 III. De Principibus Christianis alia est ratio: nulla lege obstringuntur, nisi lege pietatis & charitatis, qua tenentur ea efficere, quæ magis conducunt pietati, gloriæ Dei, salutique Ecclesiæ promouendæ.

59 IV. Error est, *παρά τὸ μὴ ὅμαιναι αἱς ὁμαῖον: & παρά τὸ ἐνέμψον.*

II. *Ad Consequentiam.*

60 Fallit Cōsequentia *παρά τὸ ἐνέμψον* Non enim sequitur, *Idololatrīca monumenta sunt tollenda. Ergo Temp̃la, lineæ vestis, Consignatio crucis sunt similiter abolenda.* Hæc enim talia non sunt.

OBIECTIO IV.

Obiect. II.

61 Obijciunt quartò. *Sed scandalum est Pontificijs fauere, & eos in Idololatria sua confirmare.* Ergo, &c.

RESPON-

RESPONSIO.

62 I. At verò oppugnare Papam, non est nomen huius aut minutiarum minutias tantum oppugnare, sed falsam doctrinam in capitibus Religionis redarguere. Néque ad Papatum quidquam facit aut pertinet, Ceremonias retinere, quarum in prima Ecclesia Apostolorum temporibus vsus fuit.

63 II. Non Papatui obsequimur, neque huic commodamus, quia fideliter (per Dei gratiam) conseruamus omnia necessaria doctrinæ capita, & legitimum Sacramento-rum vsum. Manente autem re integra, néque ~~omni~~ id est, accedentia aliqua statim illam mutant aut vitiant.

64 III. Verè scandalum est deserere Ecclesias propter causas non maximas, aut præbere causam iudicijs populi, qui diceret nos propter paruas res pertinaciâ nostrâ ciere turbas potius, quàm præbere alijs qualemcunque occasionem calumniandi nostram moderationem. Et quidem de simpliciter indifferentibus, aut ne pertinentibus quidem ad negotium religionis contendere & litigare, neque præceptum habet, neque exemplum.

65 IV. Quæ de ritibus in Anglicana Ecclesia proposita & decreta fuerunt, præcipue

Resp.
Quinam au-
ctores scan-
dalorum sint
in Ecclesia
Anglicana.

cipuè ad consensionem doctrinæ, & vnam in Ceremonijs formam in nostris Ecclesijs constituendam pertinent, non ad Papatum confirmandum.

66 V. Quòd autem Pontificij ex nostris intestinis dissensionibus animentur, & ferociore reddantur, de hoc longâ opus querelâ, & sunt in culpa ij, qui de rebus non necessarijs magis, quàm de necessarijs pugnant, & Ecclesias turpiter deserunt.

67 Par esset importunos istos homines considerare, nos quoque veram Euangelij doctrinam amare; & huius causâ fortassis plus laborum, quin & afflictionum, sustinere, & subituros porro esse (si opus fuerit,) quàm ipsi sustineant, aut (quòd ego sciam) subituri sint: neque tam immaniter nobis Pontificiæ hæreseos crimen inferre.

68 Pontificatus nouus est hoc importunum genus hominum, cæteros omnes ad suas rationes adigere conari, & qui non obsequantur, eos tam horribiliter condemnare.

OBJECTIO V.

Obiect. 12.

69 Quintò profitentur nonnulli. *Singulis ritibus & Ceremonijs in Ecclesia Anglicana vsitatis nosmetipsos saluâ conscientia subijcere, quin & ijs uti possimus, exceptâ*

exceptâ solâ Crucis in Sacramento Baptis-
mi Consignatione. Imò nihil est, quod nos
aquæ offendant, atq. Crucis ista Consignatio.

RESPONSIONUM

70 At verò non blandiamur ipsi nobis,
nec pretextatur infirmitas simulationi. Mul-
ti se vocant infirmos, cum sine prævarica-
tores & pertinaces: quod irrefutabiliter e-
uincitur ex falsis interpretamentis, & inau-
ditis glossematibus, quibus sibi ipsis impo-
nunt: & à quibus vel maxime abhorret Ec-
clesia nostra. vid. Quòd consignatio crucis sit
Dei cultui; quòd sine eâ non perficiatur Sacra-
mentum; quòd ab Antichrista iuuenta sit &
Baptismo addita: quòd eandem virtutem tribu-
at Ecclesiæ Anglicana huic consignationi Cru-
cis, quæ ipsi Baptismo propriè compellit. Apage
insanas calumnias.

71 Verùm singulis respondemus. I.
Crucis consignatio non est cultus Dei, sed
symbolum quo mouentur homines se non
debere Christi crucifixi pudere: qui qui-
dem ritus interno cultui inferuit, ad exci-
tandum Christi amorem: & externo etiam
ad liberam confessionem, &c.

72 II. Crucis consignatio actus est
dispositiui, qui nihil confert substantiæ & effica-
ciæ Baptismi si adhibeatur, neque quic-
quam

Resp.
De Crucis
consignati-
one in Sacra-
mento Bap-
tismi.

quam demit si omittatur.

73 III. Nec est quod contendant Ministri, hanc ceremoniam ab Antichristo demum inuentam, & Baptismo additam fuisse, cum ab antiquissimis Patribus passim eius mentio fiat; quod vel ipsa impudentia negare non potest.

74 Quin & in consignatione Crucis apud nos disertè & expressè addita est manifesta redargutio & reiectio errorum & abusuum Papisticorum.

75 IV. Neque ceremonie huic eam virtutem tribuimus, quæ ipsi Baptismo propriè competit; quod videlicet Baptismus sit lauacrum Regenerationis, quo ab ira Dei, potestate tenebrarum & Diaboli tyrannide liberati, in gratiam Dei vindicamur. Hæc efficacia consignationi Crucis non est tribuenda; nec prius adhibetur hæc ceremonia, quam sacro fonte infans tingatur.

OBIECTIO VI.

76 Obijciunt sextò. *Nemo debet quicquid agere contra conscientiam suam dictamen.*

Ergo, Ceremonia ista, quas non probat homo, et illicita sunt.

RESPONSIO.

77 Certum est nihil esse tentandum in nostris

Obiect. 13.

Resp.
De conscrip-
ti dubia &
errante.

nostris actionibus, de quo non sumus certi, quod *D* i c*o* probetur: quicquid scius agitur, nos reos efficit. Dicit Apostolus, *Beatus, qui se non indicat in eo quod approbat.* Unde fit, ut qui iudicat & damnat quippiam, & tamen id admittit, damnetur, quoniam ex fide non agit.

78. Conscientia eam vim habet, ut opus quod natura sua sit *adipem*, si bona fuerit, bonum reddat: ac è diverso malum efficiat, cum mala fuerit.

79. Veruntamen fieri non potest, ut vilius opus naturam suam malum, per nostram conscientiam bonum fiat. Quacunque enim conscientia fueris, quando peieras, aut scortaris, graviter peccas. Quamobrem vis conscientiae tantummodo in rebus medijs, atque etiam in actionibus quae sua natura bonae sunt, potestatem exercet.

80. Atque ex his quidem, aliquid videri potest contra conscientiam, aut illicitum esse dupliciter. 1. *Incerto ac dubie*; cum sci. homo dubitet aut incertus sit, utrum licita res aliqua sit, necne. 2. *Determinatè & absolute*; cum homo vid. certò persuasus sit rem illicitam esse, quamvis per errorem conscientiae.

81. Si quid homini *incerto ac dubie* illicitum

Aliquid potest videri contra conscientiam duobus modis.

num videatur, ab eo abstinere tenetur, quamdiu sui iuris sit, & liberè id præstare possit. *At verò si interuenerit legitimi Magistratus imperatum, tum tenetur subditus obedire; iuxta illud Heb. 13. 17.*

N B.

Regulam
dubitatione
tenenda.

83 Omne Magistratus præceptum, aut certum est, quod sit bonum & iustum, & tunc subditi obediendum est; aut certum est, quod sit malum & iniustum, & tunc non est obediendum; aut fortè dubium est, & in dubitatione Regula sequenda, *Tene certum, & relinque incertum.* Est autem certum obtemperandum esse Potestati non manifestè iniusta præcipienti. Et meritò excusantur subditi, dum in causa dubia Principi suo parent, ut si obtemperantes non nocent. *84: Si cuius conscientia, quamvis erronea, sibi dicat determinatè & absolutè aliquid esse illicitum, peccaret homo, qui contra talem conscientiam ageret. Conscientia enim errans obligat, non quidem ad agendum secundum eam, sed ad non agendum contra eam: quia qui contra conscientiam agit, conuincitur habere voluntatem peccandi.*

Quomodo
aliquis esse
perplexus.

85 Si absolutè præcipiat conscientia sua alicui, quod ex se & suo genere malum, aut

aut quod lege prohibitum est, tanquam necessarium faciendum: aut si prohibeat, quod est suapte natura bonum & necessarium, aut quod Deus aut legitur. Magistratus ei praeceperit, ut faceret; peccatum est, & facere quod conscientia in his iubet aut prohibet, & illud etiam non facere. Sic enim hominem ligatum & constructum tenet, ut in neutram partem sine peccato declinare possit, nisi errorem conscientie deposuerit.

86 Est enim Regula omnium Theologorum consensu firmata; quod *Dictamen conscientiae erronea in materia vitiosa determinatum per praeceptum aut prohibitionem, sic ligat hominem, ut ea stante conscientia, neque secundum eam possit facere; neque contra eam.*

87 Sed neque consensum suum in tali casu, vel tantisper suspendere licebit; sed statim tenetur conscientiam erroneam deponere, & scire tale non esse prohibitum, sed praeceptum.

C O N

& perplexitatem auferre queat.

NB.

CONCLUSIO, AD DILECTOS IN CHRISTO

*Fratres, Ministros quosdam, qui
Ecclesiæ Anglicanæ Disci-
plinam non acquiescunt.*

Hactenus, dilecti Fratres, tractauimus
ea, quæ ad verum & legitimum Adia-
phororum vsum, atque adeo ad Naturam
eorum penitiùs cognoscendam, pertinere
visa sunt. Christianè affectis, Spiritu verè
ambulantibus, veritatem simpliciter, piè, con-
stanter & sincerè cedentibus & cessantibus, ad-
hærentibus & adhæsuris omnibus omnino
satisfactum esse mihi polliceor: adeo vt hac
in re non dubitârim doctorum & bono-
rum virorum toto orbe terrarum iudicium
subire; quos probaturos esse hoc meum
consilium spero, & intellectuuros me de his
tantis rebus disseruisse non alienis affecti-
bus; nec vllius gratiam aucupandi deside-
rio, nec studio dissentienti ab alijs, nec a-
more nouitatis, nec quominus aut vlla alia pra-
ua cupiditate; sed necessitati Ecclesiæ ser-
uuisse. Cùm enim in prima Reuerendissi-
mi Domini, D. Episcopi Londinensis Ec-
clesiarum inspectione, intellexissem admo-
dum

dum ditionos clamores existisse inerru-
torum de multis rebus, de Disciplina, de ri-
tibus & ceremonijs Ecclesiasticis conten-
dentium, summam Doctrinæ, quam D.
Calvinus, D. Melanthon, D. Bucerus, Zari-
chius, Vrsinus, Beza, alijquæ doctissimi vi-
ri de ADIAPHORIS in diuersis & inter-
pretationum, & concionum, & aliorum
Tractatum voluminibus tradiderant, tan-
quam in vnum corpus redactam edidi, quò
omnes, quasi in tabula, quid in hoc negotio
tenendum sit, quid fugiendum, quid se-
quendum vel primo intuitu perspiciant: ac
volo dexterè & sine sophistica & sine ca-
lumnijs intelligi id scriptum.

Certum est, in tanta infirmitate homi-
num, Ecclesiam nunquam adeò puram esse,
quin aliqui incidant abusus. Certum &
hoc etiam, abusus aliquos dissimulandos,
& condonandos esse publicæ concordie:
Sed hoc intelligi debet de ijs abusibus, qui
saluâ doctrinâ oriuntur ex quadam imbe-
cillitate, non de ijs, qui delent aliquos arti-
culos fidei necessarios, aut sunt idololatrici,
aut cogunt homines ad manifesta peccata.
Hinc grauissimè & in semetipsos & in fra-
tres reliquos peccant nonnulli, qui nâuis
quibuslibet & suas & aliorum conscientias

Ecclesia Mi-
litans nun-
quam per-
fecta.

N B.

non leuiter perturbant, perinde ac si de
Christianismo simul sublato ageretur. Ne-
que hoc dico quasi ad vllas corruptelas
connuendum putem (Terra enim mihi po-
tius dehiscat & obruar tota arena, quam
ego quidem velim defendere vllas corrup-
telas doctrinae caelestis, aut pugnare cum
Ecclesia DEI, in qua cupio, vt in aeterna
Schola post hanc vitam etiam videre Fili-
um DEI, Patres, Prophetas, Apostolos, &
eorum frui doctrina & familiaritate.) sed
quoniam quae condonanda sunt charitati
Christianae, ab ijs quae prorsus sunt exse-
cranda, prudenter distinguenda esse iudico,
idque non ex carnis, sed Spiritus prudentia.
Ac profecto impietas non leuis est, sentire
vim religionis vniuersam positam esse, vel
in contemnendis, vel in obseruandis tan-
tum ceremonijs; cum docti omnes, quibus
haec nota sunt, rideant ac stultitiam inter-
pretentur magnoperè angere in vtramuis par-
tem de ceremonijs.

Quapropter, obseruandi Fratres, vos
omnes reuerenter obtestamur per eum cuius
gloriam aequum est rebus omnibus sine
exceptione anteponi, vt hic imprimis la-
boretis, vt opportunum tanto malo reme-
dium primo quoque tempore afferatur.

Satis

Satis multos habemus hostes foris, aduersus quos filius Dei præcipit vt concordiam tueamur: ac verò nos contra, & proprios humeros & brachia comedimus; & sublati columnis atque fulcris, ædificium nostrum fatiscere iam incipit & minitari ruina. Vtque Eusebio Cæsariensi & Basilio Magno iam olim inter se dipladianibus incendium Arrianum longè latèque grassari coepit: Ita dum veræ Ecclesiæ membra funesta mutuo & intestina bella agitant, non modò communibus omnium nostrum hostibus formidini esse desimus; sed propter intolerabilem perulantiam contra veteres & orthodoxas sanctiones, legumquestrarum seuerissimas prohibitiones quæcunque dogmata fingendi, eaque cum maximo Ecclesiarum scandalo & summa impunitate disseminandi, publicè omnium ludibrio exponimur. Speramus, Fratres, vos non adeò omnium rerum rudes esse, vt ignoretis aliorum iudicia de his nostris discordijs; nec adeò sine communi sensu, vt soli pericula nostra non videatis; nec adeò feros, aut ferreos potius, vt ærumnis nostris, quas sustinemus non exiguas, nihil afficiamini. Videtis Anglicanæ Ecclesiæ communes hostes formidibiliores esse

esse, si diuulsam & distractam intestinis odijs ac dissidijs adorientur: nec ignoratis domesticas dissensiones semper exitialem pestem magnis Ecclesijs fuisse. Quantò satius itaque est, vos in hoc omnibus viribus incumbere, vt afflictas Ecclesias consolemini & foueatis, quantum piè fieri potest, & curetis vt rerum necessariorum omnium doctrina fideliter explicata ad posteros propagetur? Ad quod vos primùm pietas in D E V M, cui id totum quod sumus debemus, incitare debet. Deinde zelus sanctæ fidei & religionis, & Vocationis conscientia inflammare: vt taceam quid obseruantia in Regiam Maiestatem & alios Magistratus requirat, quid poscat Ecclesiæ Anglicanæ status, quæ nunc his discordijs quasi compage soluta fatiscit. Denique quid postulet officium in Patriam, parentes, liberos, affines, vicinos: Quæ omnia, si conferantur, satis superque nedum commouere, sed etiam distringere & impellere vos debent, vt communi operâ hæc intestinalia dissidia restinguantur. Et quidem cogitate cum animis vestris & diligenter expendite, quantò honestior sit pia vestra in Adiphoris submissio, quàm in deserendis Ecclesijs superstitiosa & intolerabilis superbia.

Verùm

Verum si sub prætectu Evangelij primariis affectibus inferuire possit in animo habentis (quod DEVS clementer auertat) in his tamen tantis voluntatum & hominum dissipationibus, hanc Consolationem piæ mentes teneant; Vbi vocem veræ doctrinæ incorruptam audiunt, & legitimum vsum Sacramentorum cernunt, & vident non defendi idola & errores pugnantibus cum voce Filij DEI: ibi se in societate Ecclesiæ esse certissimè sciant, nec dubitent tales cœtus DEI domicilia esse, ibi ministerio Evangelij adesse DEVM, ex eo cœtu colligi æternam hæreditatem Filio Dei, iuxta illud, *Vbiunque sunt duo aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Sed hunc Dominum oro, vt suæ Ecclesiæ ærumnas mitiget & vulnera sanet, vt aliquas sibi reliquias excerpas & mundet filios Levi, id est, excitet passim Doctores rectè docentes, qui, vt in alueolis apes singulæ conferunt labores suos ad communem vtilitatem, ita illi conferant singuli omnia studia & officia sua ad salutem & tranquillitatem Ecclesiæ, vt omni dissensione sublatâ, coniunctis in posterum animis & voluntatibus, veram Evangelij doctrinam latè spargant, Ecclesiam Dei ædificent, errores & hæreses perspicuè

Quid pro
homini in
Ecclesiæ in-
teritibus dissi-
dijs facien-
dum.

eligio
et in
quod
fuit
notum
et
sub

spicue & constanter refutent & damnent,
& posteris veram & consentientem de gra-
uissimis nostrorum temporum controuer-
sijs sententiam transmittant.

A P O C. 7. 12.

*Amen, Benedictio, & Gloria, & Sapi-
entia, & Gratiarum actio, & Honor,
& Virtus, & Robur DEO nostro
in secula seculorum. Amen.*

FINIS.

ΣΟΦΙΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Pag. 11. lin. 10. pro Extremæ, lege Extremæ.

pag. 52. lin. ult. pro noluit, lege noluerit. pag.

80. lin. 11. pro prudentia, lege pendentia.

pag. 93. lin. 14. pro ceremoniali, lege morali.

XUM